

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 1

БЕОГРАД 1932 ГОДИНЕ

КЊИГА 3

XXI РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 6 МАРТА 1932 ГОДИНЕ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

Д-р КОСТА КУМАНУДИ

ПОТПРЕТСЕДНИЦИ:

Д-р АВДО ХАСАНБЕГОВИЋ и Д-р КОСТА ПОПОВИЋ

Присутни су сви г.г. Министри сем Министра иностраних послова Г. Др. Војислава Маринковића

Почетак у 9 часова пре подне.

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање записника претходног састанка;

2 — Саопштење извештаја Министра социјалне политике и народног здравља да ће на интерпелацију Г. Аврамовића о поступку Др. Матановића одговорити кад прикупи податке;

3 — Визе са резервом Главне Контроле;

4 — Осуства народних посланика;

Дневни ред: Наставак претреса у појединостима Предлога буџета са Финансијским законом за буџетску 1932/33 годину.

Говорници: Мита Димитријевић, Омер Кајмаковић, Заступник Министра иностраних послова, Министар трговине и индустрије, Др. Алберт Крамер, Министар унутрашњих послова Др. Милан Сршкић, Игњат Стефановић, Др. Иван Палечек, и Министар војске и морнарице, Армиски ђенерал Драгомир Ж. Стојановић.

Претседник Др. Коста Кумануди: Отварам, господо, XXI редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник прошле седнице.

Секретар Анте Ковач прочита записник XX редовног састанка Народне скупштине.

Претседник Др. Коста Кумануди: Има ли какве приметбе на записник? (Нема.) Приметбе нема, записник је примљен.

Прелазимо на саопштења. Има један извештај Г. Министра социјалне политике.

Секретар Анте Ковач прочита да Г. Министар социјалне политике и народног здравља извештава да ће на интерпелацију народног посланика г. Бранка Аврамовића о поступку др. Матановића, лекара Државне болнице у Новом Саду, одговорити кад прикупи потребне податке.

Претседник Др. Коста Кумануди: Овај извештај Г. Министра социјалне политике и народног здравља прима се на знање. Има један извештај Главне контроле.

Секретар Анте Ковач прочита да Главна контрола извештава Народну скупштину да је стави-ла визу са резервом на кредит Г. Министра просвете у суми од дин. 103.992 по партији 1 и 2 буџета Министарства просвете за 1931/32 годину.

Претседник Др. Коста Кумануди: Овај извештај упутиће се Финансијском одбору. Изволите чути осуства народних посланика.

Секретар Анте Ковач прочита: г. др. Урош Трбојевић, народни посланик, моли за шест дана осуства због хитних приватних послова, и др. Јанко Рако, народни посланик, моли за три недеље осуства ради лечења.

Претседник Др. Коста Кумануди: Одобрава ли Народна скупштина тражена осуства? (Одобрава). Тражена осуства су одобрена.

Прелазимо на дневни ред, на дневном реду је: Наставак претреса у појединостима Предлога буџета са Финансиским законом за 1932/33 годину.

На реду је Министарство спољних послова. Има реч г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, некад у предратно време, у доба Берлинског конгреса па и доцније, у време анексионе кризе па и пред Балканским ратовима, спољна политика не само наша, него и сваке друге земље изгледала је, да је била ван опште народне политике и готово ограђена од живота неком непрозирном дипломатском тајном. Спољна политика једне државе кретала се у тајним споразумима, који нису били чак ни доступни ширим народним масама.

Скори светски рат све је демократисао па и спољну политику, скинувши са ње ону непробојну тајанственост, иза које се често скривала и катастрофа многих држава и народа. Данас, сасвим супротно, спољна политика толико се силела са животом, економским моментима, да више не може бити оне ње никакве тајанствености, већ напротив, шта више, једноставности и одређености доступне за свакога грађанина, а и за јавност. У доба духа демократизације спољне политике падају све оне дипломатске кулисе, иза којих се води ситна игра надмудривања и лукавства. Народи излазе једни према другима сасвим отворено, са свима својим циљевима, који овде онде можда су и скривени, али у главном теку ка једном циљу свеопште заједнице и тражења лека једној тешкој ситуацији после рата. Упоредо са животом, који брзо тече развијају се са истом брзином и међународни спољни догађаји, који прелазе једни преко других често и неокончано, и стварају утисак ове хаотичности, у којој се заједно са привредним хаосом налази данас цео свет.

Ако у памети фиксирамо који било догађај, узмемо као пример Хуверов предлог о мораторијуму ратних дугова, и пређемо све догађаје до данас, до кинеско-јапанског оружаног сукоба, учиниће нам се, да је кроз догађаје прошао читав један период од много дужег времена, него је у ствари три-четири месеца. И ако је овако кратак период, он је пун узбуђења и неизвесних наговештаја.

Почињући разматрање од Хуверовог предлога, намера ми је да тиме обележим и период нашег специјалног интересовања с спољним догађајима, који падају баш у време почетка нашег скупштинског рада. Излажући критику држања Краљевске владе према догађајима у том фиксираним периоду, могу одмах нагласити да наша спољна политика иде стално једним одређеним правцем, и у хармонији са политиком наших великих савезника, и увек у духу пацифизма. Кад се има један одређени правац, не може наступити никава пометња и забуна. Бранити државне интересе према спољним догађајима, може се само онда, кад се има јасна свест о њима, и кад се у напред загарантује, изван наше земље, позитивна солидарност с државама идентичних интереса.

У таквом једном одређеном ставу наша Краљевска влада поздравила је најсрдачније и принципијелно предлог Претседника Хувера о једного-

дишњем мораторијуму. Али, с обзиром на специјални положај наше земље, који је требало бранити, наша Краљевска влада није могла примити тај предлог г. Хувера, јер би он имао за неминовну последицу, да нашу финансијску ситуацију доведе у тежак положај, што се није могло учинити с нашим сопственим пристанком. Ако се узме у обзир питање наших репарација, у вези са предлогом Претседника Хувера, мора се одмах констатovati, да ми нисмо имали среће, као неке друге велике државе, да добијемо од појединих великих сила, нарочито од Америке, довољну суму за обнову наше опустошене земље. Ми смо обнову наше земље извршили на бази зајмова, које смо после рата закључили у земљи, или ван земље. План Г. Хувера предвидео је мораторијум само за ратне дугове, али не и за ануитете зајмова ради обнове земље. Према томе ми бисмо, примивши мораторијум г. Претседника Хувера, били ослобођени једино наших ануитета за ратне дугове, али би нам остали на терету ануитети за покриће зајмова учинених за обнову земље. Тако бисмо се ми добровољно одрекли свих наших репарационих примања, али бисмо имали да плаћамо све друге обавезе за обнову опустошене наше земље. То би значило за нас губитак од 16,000.000.— долара односно 900,000.000.— динара. С оваквим негативним финансијским ефектом, наша се Влада није могла сложити нити га је смела примити, што је сасвим оправдано и било. Народна скупштина одобрава овакво држање Краљевске владе, и одаје јој признање.

У брзом ређању или, боље рећи, у ковитлању догађаја, наступила је 6 јануара она позната узбуна, с објавом ноте немачког канцелара Брининга о томе, да Немачка неће моћи ни сада нити икада у будућности плаћати репарације. Та изјава претвљала је за Европу, за наше савезнике, па и за нас један нов и озбиљан проблем.

У Паризу то је изазвало огромну сензацију, а подједнако у Лондону и Паризу то је квалификовано као намерна компликација у међународним односима и као немачка офанзива у питању репарација. Држање наших великих савезника дало је пуну заштиту и нашим интересима. Преовладало је једно мишљење и у Паризу, и у Лондону, у односу према оваквом покушају Немачке, да се закључени уговори неопступно и до краја имају поштовати. То мишљење је добило најенергичнији израз у одговору француске владе. — Немачки случај саблазнио је Бугарску, која је такође кроз уста Претседника Бугарске владе г. Мушанова дала изјаву, да ни она, због девизних тешкоћа, не може да плаћа репарације. Треба одати признање енергичном ставу Француске, која је, по цену демисије Лавалове владе, показала одлучност у свима овим питањима, и убедила и енглеску владу на потребу истог енергичног држања, док је међутим Италија била, из својих разлога, за брисање репарација, а Америка се изјаснила да између предлога Претседника Хувера о мораторијуму, и питања репарација нема ништа заједничког. Најзад, показало се да у оваквој атмосфери није могло бити ни помена о заказаној конференцији у Лозани, на дан 25 јануара, на којој се имало дискутовати о репарацијама. Постигнут је споразум пре тога, 17

јануара, о одлагању те конференције. — Још није тако рећи, окончана сва дискусија око Немачких репарација, којима је дат провизорни мораторијум од године дана, а већ се најављује конференција за ограничење и смањивање оружја на дан 2 фебруара ове године. Ова конференција о разоружању, по своме великом задатку, добила је карактер неке врсте нове конференције мира, јер би имала за циљ да обезбеди мир на солиднијим основама. После тринајестогодишњег спремања једне припремне конференције о разоружању, ово је питање пренесено у облику једнога пројкта, израђеног од припремне конференције, на Савет друштва народа, чим је почело 66 заседање Савета друштва народа. Пада у очи, као неки трагичан наговештај, да је истовремено на дневном реду Савета друштва народа, поред разоружања, било постављено и питање кинеско-јапанског сукоба. Та два питања, постављена једно према другом, — разоружање и рат — показују да је и само Друштво народа дошло у један судбоносни положај и да је на преокрету своје моћи или своје слабости. Г. Леон Блум, познати француски политичар и шеф једне од најмоћнијих странака пише у својој књизи „Проблеми мира“ ове сугестивне речи: „Читав сплет од уговора неће моћи никад бити тако збијен, да се између њих не провуче какав нови рат“. Припремна комисија за разоружање радила је шест година на стварању чисто техничког програма, који је прошле године завршила и поднела свима владама на одобрење. Исти програм примила је и наша влада. По овоме пројекту за сваку државу треба утврдити опште војно стање, њен ратни материјал, њене буџетске издатке, њену обавезу да саопштава све у својој војној организацији и забрану о употреби загушљивих гасова. Ради илустровања времена у којем смо, да напоменемо да је паралелно са дискусијом о разоружању у Женеви, са друге стране, на далеком истоку, јапанско-кинески сукоб узимао све веће размере. Осам јапанских бродова, са ушћа реке Јанцекијанга, стигло је пред Нанкин и одмах почело бомбардовање. Сваки покушај Друштва народа, да се непријатељства обуставе на далеком истоку, остао је без успеха. Јапан није примио ни Енглеско-Амерички предлог, нити се обзира на Келогов пакт и одбија сваку интервенцију треће силе. — У таквој атмосфери наставља рад конференција за разоружање. Моменти су заиста судбоносни и за догађаје и за идеје. Шефови делегација излазе сваки са својим предлогом. У питању је да ли ће из свега тога проићи једно Друштво народа са ауторитетом једне извршне воље у питању рата и мира, или ће остати без те моћи и санкције, парализовано упорним суверенитетом појединих држава. Државе у наше културно доба, и после једног најстрашнијег рата, требало би да буду потчињене законом морала и правде, као и сваки појединац у друштву. Стојимо пред великим проблемом: Да ли ће поједине државе изићи из својих ратничких схватања.

Друштво народа које би одговарало нашој култури треба да буде јак и гарантни израз свих држава које кроз идеју мира преносе на Друштво народа све есенцијелне елементе своје цивилизације. Није Друштво народа само неефикасна контрола, јер контрола без санкције не значи ништа.

Из тих идеја, и потпуно у духу Пакта друштва народа, делегат француске републике г. Тардје изишао је са предлогом своје владе, обезбеђујући мир на бази извршне контроле и санкције Друштва народа. Да не улазим у детаље тога предлога, који је свима познат, казаћу само принцип на коме се он заснива. Француско је гледиште: да треба обезбедити мир свима ефикасним сретствима, која треба ставити на расположење Друштву народа, а разоружање ће доћи као последица трајне безбедности и обезбеђеног мира. Разоружање само ће се од себе атрофирати тим самим што ће свако оружје бити изван употребе. Енглеска теза је обрнута, а наиме: треба разоружање претходно извести, и тиме обезбедити мир. Тардје излаже ове три тачке: а) безбедност је основа разоружања; б) разоружање је политичко, а не техничко питање; и в) политика Француске јесте и остаје у пуној хармонији с Друштвом народа. Г. Тардје тим самим испуњује главни смисао Лиге народа, и у духу како је још пре 12 година то предложио познати француски пацифист Леон Буржоа. — Џон Сајмон, шеф енглеске делегације, у духу енглеске тезе, истиче затев да за сваку државу буде утврђена највиша граница оружја. Америка објављује да се предлог француске делегације, ма како и интересантан био, неће моћи проширити на Сједињене Америчке Државе. Италија, преко свога шефа делегације, Грандија, у једној врло добро опремљеној форми, тражећи ефекта на обе стране, истиче у истом духу са немачким канцеларом, др. Бринингом, разоружање пре свега! Италијанско гледиште сувише је наклоњено Немачкој, а с пуно призрења за Енглеску и Америку.

Говори г. Тардјеа и немачког канцелара г. Брининга у Друштву народа, у ствари, претстављају два супронта пола конференције. Према посебним политичким афинитетима, остали делегати приближили су се, ко више ко мање, једној или другој тези. На концу се чуо еклатантан говор г. Грандија, Министра спољних послова Италије, у којем је изражена савршена сагласност у питању разоружања између Немачке и Италије. Тезе г. Грандија, врло вешто изражене, у ствари су тезе г. Брининга т.ј. изједначење оружја свих држава према нивоу најјаче разоружане државе, затим ревизија уговора, што би значило поремећај у Европи.

Око тезе г. Тардјеа нашли су се груписани делегација пољска и шефови делегација Мале Антанте.

За сада могло би се рећи да су ови говори и разне тезе изазвали само један психолошки потрес који је појачан бомбардовањем у Шангају и неизвесношћу за светски мир.

Гледиште и теза наше владе, онако како је то изложио наш Министар спољних послова, г. Др. Маринковић, одговара духу наше у свима моментима прокламоване пацифистичке политике. По овој тези г. Маринковића питање се своди: како утврдити разлику између дефанзивног и офанзивног оружја? То је битна основа за сваки напад или препад са које било стране. Исто тако, по нашој — југословенској — тези, треба тражити могућности како одклонити све оне поморске снаге које могу имати агресивни карактер, чиме се узбуђује безбедност сваке државе; најзад, како ограни-

чити ратну авијацију која представља јата злослутних црних тица за безбедност и мир. Теза г. Маринковића, опет у духу наше — југословенске — тежње за миром, појачана је и једним етичким обележјем. Треба поклонити особиту пажњу питању моралног разоружања.

У претресу питања о разоружању, ми можемо овде, у Народној скупштини, изразити да наша историја унапред одређује и наше гледиште на то питање. Ми смо — Југословени — агресивним ратовима за пет векова бачени били у ропство, и тиме задржани у сваком културном развоју, и данас, ослобођени, извојевавши слободу у борби са јачима, империјалистичким државама, ништа друго не желимо и не тражимо, него царство мира, мир у свима односима, мир достојан и частан који смо и заслужили.

Ми знамо врло добро све тежине рата и баш због тога за нас мир представља не само благостање, него и један велики идеал којему тежимо да би Југославија, у пуном народном јединству свих Срба, Хрвата и Словенаца, дошла што пре до изражаја своје расне, културне снаге. (Аплауз).

Господо народни посланици, учинили бисмо једну грешку, ако не би на овоме месту задржали се на личности једнога великога францускога политичара и великог пријатеља нашега народа, г. Аристид Бриана. Тај највећи поборник мира, иницијатор толиких мирољубивих фактора у Друштву народа, на бази Локарна, политички човек највишег ауторитета у свима питањима међународних односа, и свакад спреман и одлучан, да из забуне и хаоса изведе ствари и догађаје на чистину, Аристид Бриан, расни Француз, са јаком галском физиономијом, остао је увек пријатељ наше југословенске нације, коју је добро схватио, и разумео све њене мирољубиве тежње, понављам г. Аристид Бриан кроз дуги период од Балканских ратова, нарочито од Светскога рата, почевши од 1914 године, остао је увек енергични бранилац сваке наше праведне ствари. У данима најтеже трагедије наше, када се ешелони наше војске нађоше полумртви и без помоћи на обалама Јадранског мора, г. Аристид Бриан узео је међу нашим савезницима енергичну иницијативу за наше спасење од глади, и још нешто више, што ће у нашој историји остати вечито забележено, први је разумео и схватио потребу организовања и стварања Солунскога фронта за велико дело солидарности с нашим савезницима и ослобођења наше земље, Аристид Бриан притиснут годинама, и на жаљење целог света који верује у мир, а нас Југословена у првом реду, повукао се из активне политике. У име целокупне југословенске нације нека ми је допуштено и у име Народне скупштине изразити му наше југословенско национално признање. (Одобравање).

Господо народни посланици, не бих дао комплетно разматрање политике наше земље, ако се специјално не осврнем на односе са нашим суседним државама. У место да говорим појединачно о односима са сваком нашом суседном државом понаособ, ја ћу, са вањим допуштањем, осврнути се на тежњу и рад на стварању балканског савеза.

Основна идеја ово је: сад је ера великих економских груписања. На бази малог економског груписања не може се стварати један снажан економ-

ски организам. Француска у својој целини, или Немачка, или Јапан и Енглеска, организовани су као државе у једном довољном размеру и претстављају по броју становништва тип за економски организам. Међутим, ми на Балкану мали смо народи, чији су развитци спречени много којечим. И Холандија је мала, али је имала време у својој прошлости да створи свој способан економски организам и своје међународне везе. Међутим, ми на Балкану, ни Грци, ни Бугари, ни Арбанаси, па ни ми Југословени, нисмо имали у својој прошлости ни времена, ни прилике, да створимо свој сопствени економски организам. Ропство под Турцима зауставило нас је у развићу за пет векова, и налазимо се сад у економској слабости, и неразвијени пред колосима економских организација других великих земаља. Тај размер остаје и поред ове привредне кризе, јер ће она проћи, а ми, раздвојени и слаби, остаћемо још слабији са својим малим економским организмима. Сад, као слободне државе, време је да створимо једну економску заједницу, прво економску, а затим, кад буду прилике и политичку. Постоји сумња од које се треба што пре отрести, да је споразум међу нама тежак, па чак и немогућ. Ми смо сви под турским ропством живели, ако не сасвим у једном духу националне индивидуалности, оно сигурно у једном духу економске заједнице. На томе се факту може много градити и изградити.

Друга идеја, која нас позива на балканску заједницу, то је наша заједничка безбедност. Ко зна колико треба чекати до једног обезбеђеног мира у свету. Шта више и за организовање мира биће потребне регионалне групације. Једна је групација скандинавска те врсте, друга је балтичка, а на меће се и балканска групација. Румунија има 17 милиона, Бугарска 5 до 6 милиона, Грчка 17 милиона, Арбанија 2 милиона и Југославија 14 милиона — скупа сви 63 милиона. То би био довољан број становништва за једну типичну економску групацију. Око нас Немаца има 70 милиона, Талијана преко 40 милиона, Руса 150 милиона итд. У мору ових великих држава осећај несигурности оправдан је за сваког од нас на Балкану. И сад та несигурност може се савладати кооперацијом, удружењем свих наших сила у један Балкански савез. Доста су се велике државе играле снама, и снашним државама на Балкану, а можда та игра још траје.

Као сметња за стварање Балканског савеза помиње се неповерење које имамо једни према другима. То неповерење у суштини више постоји у завађању нас самих с друге стране, него што има основа за то између нас. Међусобно поштовање и признање мора се стећи на Балкану, ако се и најмање реално гледа на ствари и догађаје.

За нашу балканску групацију, за Балкански савез, говори много и наш географски однос и географске везе. Повезани смо, пре свега, морем — Југославија, Арбанија, Грчка и Турска — а то су идеалне везе. Један део наше балканске групације везан је Дунавом — Југославија, Бугарска и Румунија. — Најзад сувоземно, једном великом артеријом, Морава, Вардар, Солун, везани смо најидеалијне за Централну Европу. Географија има битне ефекте на историју и тим самим географија да-

је најјачи принос за нашу балканску економску заједницу. И културно, као што рекох, проживевши векове у заједници, створили смо један општи менталитет, и налазимо се сви на готово истом економском нивоу. Све су то разлози, који ће неоспорно деловати за стварање Балканске економске групације, коју баш ова привредна криза још више намеће и свако закашњење на томе послу значи подједнак губитак за све балканске државе.

База овога покрета не може бити друга до статус кво, садашњи поредак, јер садашњи статус кво није резултат малих ствари и малих догађаја, већ огромних ратова и великих политичких и моралних чинилаца.

Најзад, као круна свега, Балкански савез, ако из економског изражаја временом дође и до израза политичког и војног заједничког организма, Балкан ће постати не само једна економска групација већ једна снажна политичка заједница, којом ће бити за навек ликвидирани сви наши непријатељи и све нежељене агресије против Балкана.

О посебним односима наше државе с Бугарском треба само ово рећи: Југославија у народном и државном јединству Срба, Хрвата и Словенаца, има у продужењу тога историјског процеса интегралну Југославију за свој идеал.

Треба ли још доказивати потребу духовне и политичке атракције са Грчком и Румунијом. И с једном и с другом државом везани смо не само прошлошћу, него је важније још да будемо везани и својом будућношћу. Са Турском ништа нас не раздваја, а све спаја. Кад сам пре две године био у Анкари, турски Министар спољних послова г. Тефик Ружди Беј говорио ми је са дубоким убеђењем о потреби пријатељске политике на средишњој спојној линији од Београда до Анкаре, на којој би линији Турска у пуном споразуму с Југославијом, била у стању и вољна да паралише са те линије и на једној и на другој страни све несугласице и суседске нетолеранције, а што је главно, да заједно са Југославијом и осталим балканским државама одржи једну хармонију и солидарност балканских народа према свакоме трећему.

Наш пријатељски став према слободној и независној Албанији нису могле помутити многе неосноване оптужбе и интриге. Сва наша национална политика изражена је од устанка до данас кроз борбу за ослобођење и чување Балкана. У томе је наш став према Албанији према њеној независности и интегритету. Ми смо увек чували и брањили њену независност поред свих оптужаба и маневара да се наша земља представи као завојевачка. Шта више, у једном међународном акту, који је данас изгубио сваку вредност, формулисано је то неосновано сумњичење, по коме су велике силе, 1921 године, мислећи да штите Албанију од нашег завојевања, тражиле у Италији евентуално обезбеђење Албаније. Тај међународни акт, који је остао мртво слово на хартији, славно је демантовао неосновано сумњичење наше земље према Албанији. Догађаји су показали да никоме више није стало до слободе и независности Албаније него Југославији. Пре непуне године и наш Краљ, са висине престола, својом високом изјавом потврдио је, да је смисао и циљ наше државне политике чување независности и интегритета Албаније као неопход-

ног услова за мир на Јадрану, па следствено и на Балкану.

Наша спољна политика у односу према свима државама јесте политика отвореног и лојалног споразума. Пре недавног времена у Женеви, иницијативом Тардије-а позвате су подунавске земље да уђу у економску сарадњу с Аустријом и Мађарском. Много пре овог мудрог позива ми смо дали доказа о готовости наше државе за сарадњу наше врсте са Аустријом, у њеним најкритичнијим моментима. С Мађарском до тога није дошло. Овој сарадњи стајала је на путу политичка затегнутост односа између Мађарске и држава Мале антанте. Сад у последње време, под тежином привредне кризе, Мађарски државници гледају реалније на своју ситуацију у Европи. Сад је дошао моменат за Мађарску да путем економске сарадње приступи и политичком зближењу. Све док је Бетлен био на Влади, сваком трезвеном човеку изгледало је да је Мађарска земља авантура, и да тражи себи ослонаца у искоришћавању моменталних размирица између појединих европских држава. Искоришћава сваки моменат, да се постигне политичка ревизија мировних уговора. Оваква акција довела је Мађарску до политичке усамљености, а режим Бетлена до слома. Сад у Мађарској настаје нов режим, који, и ако је формално наставак Бетленова режима, ипак манифестује се тражењем бољих и здравијих односа са суседним државама, и споразум са њима који је јако потребан у овом времену тешке привредне кризе. То се нарочито показало приликом последње конференције Лиге народа у Пешти, где су учествовали, поред мађарских, и представници Аустрије, Чехословачке, Румуније и Југославије. На тој конференцији ударен је темељ једне економске сарадње, која је тако потребна за аграрне земље дунавског базена.

Срдачност односа Мађарске са нашом Краљевином наговештена је, изгледа ми, необично срдачним пријемом нашег новог посланика у Будимпешти г. Јована Дучића, човека највише културе у нашој земљи, човека од духа и срца, који ће, верујем, само помоћи још јаче стварање те срдачности.

Господо, на завршетку ових разматрања о нашој спољној политици, можемо с пуно права рећи да се у нашу мирољубивост, у лојалност наше државе како према суседима, тако и према осталим државама, ни за часак није могло посумњати; Краљевина Југославија показује сву готовост за све отворене међународне споразуме. Признавајући права свакој држави на мирно развијање, Краљевина Југославија, с истим правом тражи признање, да као међународни фактор са свом својом снагом постоји на овом географском положају, који опредељује њену важност и њену високу политичку и културну улогу (Живо одобравање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Кајмаковић.

Омер Кајмаковић: Господо народни посланици, ја сам прошли пут у начелној дебати рекао, да ћу се у специјалном претресу исцрпније позабавити спољном службом. Али како је за специјални претрес одређено једно врло кратко време због ванредно великог броја пријављених говорника, ја сумњам, да ћу моћи то своје обећање потпуно да

извршим. Због тога ја ћу испустити све цифарске податке, који се односе на материјалне и личне расходе овог ресора, па ћу одмах прећи на главно питање.

Господо, наша спољна политика, као што вам је познато, иде одређеном конзервативном линијом једне наше наслеђене традиције, и стоји у вези са савезницима, било из круга држава Мале антанте, било ван тога круга са великим државама наших савезника. На вођење спољне политике утиче много разних елемената, нарочито се то може и сме да каже данас после рата, кад су се многе прилике помериле, и кад су се и у том правцу компликовали проблеми. У односима између народа и појединих држава играју не малу улогу и привредни и трговински моменти. Како за једну државу претставља нарочито важно питање равнотежа и активност трговинског биланса, као што је то прошли пут подвукао и г. Министар финансија, природно је, да државе траже наслона у практичној спољној политици обично на оне земље, са којима се пружају добри изгледи на корисну и целисходну замену добара.

Господо, често пута спољна политика руководиена искључиво политичким разлозима, одудара од привредних интереса. Наша држава је у једном веома интересантном положају у том погледу. Као изразито аграрна земља наравно да у спољној политици ми треба да тражимо додирне тачке и са оним државама, које су изразито индустријске земље, јер ми морамо да признамо једну истину. Ако се окренемо око себе и погледамо на наше савезничке земље, морамо констатовати једну чињеницу, а то је да ми у тим својим савезницима не можемо наћи довољно потрошача у оноликој мери колико то изискује наш трговински активни биланс, а ако погледамо на другу страну, ми ћемо видети, да код оних народа с којима ми додуше живимо у извесним нормалним међусобним односима, као што се то званичним језиком каже, али с којима ти односи нису потекли из извесног међусобног непосредног поверења.

Каквим путевима наша трговинска политика мора да иде ја мислим, да је прилично јасно. Као држава аграрна на југоистоку Европе, ми имамо преимућства и боље шансе од свих других балканских држава и то у виду путева и саобраћајних артерија, које нас везују са западом. Ми, господо, граничимо од северозапада па све до западних обала нашег Јадранског мора са државама које су изразито индустријске земље. Те државе упућене су по својој привредној структури на нашу земљу, јер оне могу да утроше наше привредне и пољопривредне продукте у ономе облику, у коме је тај извоз фактично и потребан.

Мени се чини, господо, искрено говорећи, да се ми нисмо у довољној мери у прошлости користили тим изузетно повољним положајем нашим и тим нашим географским положајем. Државе, господо, које би се могле у економском погледу потпуно да допуњују, на жалост, оне се у политичким погледима разилазе. Наравно, господо, за једну спољну политику, која се мора руководити политичким резонима, неоспорно да је овај проблем врло тешко решити. Ја мислим, господо, и опростите ми моју нескромност да улазим у тај проб-

лем, да наша спољна трговина мора, ако хоћемо да водимо рачуна о своме просперитету, мора да тражи своје путеве и да се, у колико је могуће, еманципује у изналажењу тих путева од наше званичне спољне политике.

Господо, ми морамо признати да смо ми повољне ситуације из скорије прошлости пропустили и да их нисмо искористили. Ви ћете ми дозволити да ја наведем један пример за то.

Пре извесног времена, ви ћете се сећати, да се у спољној политици појавило једно питање на дневном реду, и то питање т.зв. аустро-немачки протокол. Тада се радило о царинској унији тих двеју држава. Целокупна наша штампа, а нарочито стручна штампа бавила се исцрпно, и могу да кажем, сасвим објективно овим питањем, и тај тон објективне критике и објективног посматрања тога догађаја био је на дневном реду у нашој штампи за време од два месеца; док то питање није дошло пред Друштво Народа. Ја се сећам из тога времена врло добрих и документисаних чланака у „Политици“, „Времену“ и „Трговинском Гласнику“, у којима су се чланцима износили од прилике овакви погледи на ту нашу трговинску спољну политику, као што сам имао част да вам мало пре говорим. Исто тако могу да вам кажем да је и штампа тих држава, о којима се радило, такође показала врло много пажње и разумевања за привредне везе с нашом државом. Од прилике истакло се овакво мишљење. Аустрија и Немачка представљају један индустријски блок држава, који је по своме гравитирању економске експанзије упућен на југоисток, а то значи на Југославију.

Јер ова држава не само што за индустрију немачку претставља једног потрошача, него та држава има у својој руци путеве Дунава и Вардарске долине, куда је једино могуће да се креће привреда Немачке ка Леванту. Тада се и то говорило да Југославија за Немачку не игра само улогу потрошача њених артикала, и Немачка за југословенске производе улогу потрошача, него највише због тога што, господо, ми претстављамо као држава Југоистока и Средње Европе једну чињеницу, са којом мора оваква једна привреда, као што је немачка, прво да рачуна. И у томе тренутку ја мислим да смо ми могли да искористимо за себе одличне шансе које су се нама тада указале. Али као што рекох, дошло је то питање пред Друштво народа, и ми смо званично све те конце и добре изгледе пресекли. Ја мислим, господо, да наши политички савезници немају разлога да кривим оком, или са евентуалним неповерењем, гледају на наше односе са државама, на односе који су нам диктовали просперитетом наше привреде. Јер наши привредни односи између држава, у овом случају између наше државе и других, ништа не умањују значај политичких пријатељстава. У свима, господо, савезима политичке природе, и с обзиром на наше традиције и наше сентименте, ми знамо да ће, господо, пресудну улогу играти наша оријентација према Француској. Пријатељство између нашег народа и великог Француског народа за нас је исувише драгоцено, и оно претставља нашу прошлост и нашу будућност. То је ван сваке дискусије. Што се тиче ових економских наших интереса, господо, ја сматрам да спољна политика мора о

томе да поведе рачуна, да ти наши економски интереси морају за њу да буду од значаја. Најзад, господо, да се овде задржим. Ја знам на пример, и таквих држава, господо, које имају политичких савеза и пријатељстава са другим државама, која су пријатељства сасвим искрена и сасвим добра, али које државе ипак траже путеве и могућности за привредне односе. Ја, на пример, знам да наша браћа Чеси у томе правцу имају једну врло јаку и врло живу привредну пропаганду у Немачкој. Ја знам на пример, господо, да наша браћа Чеси умеју каткад да буду и врло сентиментални у Берлину, кад је у питању какав посао. Иако нас, господо, може бити данас извесни ревизионистички циљеви и тежње појединих држава деле и уливају код нас неповерење према њима, ја мислим, да ће привреда, и да ће будући економски односи утрти путеве зближења и на тој страни. Јер ревизионистички планови и мишљења, по томе питању, диференцирала су се код свих држава које су за ревизију. Данас, господо, питање: како гледају Немачка и друге државе у Европи на питање ревизије није једно исто. Ја могу, на пример, да кажем да се ревизионистички погледи Немачке и оних других држава Средње Европе, сукобљавају.

И чак можда Немачка у питању ревизије у Дунавском базену заузима исти став, који и ми. И то из простог разлога што смо ми против те ревизије с тога, што сматрамо да би једна држава, која би могла да произиђе из оваквог ревизионистичког плана, била експеримент у рукама извесних империјализма у нашој околини, и да би била елемент немира у овом крају света. Немачка с тога што би њој стајала на путу привредне експанзије на Дунаву једна таква држава; и што би јој спречавала аншлус са Аустријом. То су, господо, привредне ствари, — како питање те ревизије није тако трагично, ми не требамо онога тренутка кад се оно постави да заузмемо став, који не може да нађе један извесни континуитет са политичким резонима и најзад нашим привредним интересима.

Видите, господо, сад смо дошли случајно и на аншлус. Ја ћу бити слободан, да се сада дотакнем и тога питања. Ја не знам, господо, зашто би ово питање аншлуса претстављало једно питање које би се косило са нашим интересима. Ми врло добро знамо, да смо ми доведени у сплет таквих прилика и такав положај, кад треба да отворимо оба ока у кризи за своју сигурност на границама. Ако на пример немачки колос сиђе на Бренер, и његову тежину осети Бренерска граница ја мислим да би ми у томе случају били растерећени од извесних брига, и страха од евентуалности, која би нас могла да задеси, судећи по искуствима која смо у скорој прошлости имали. Најзад није искључено да би у евентуалним заплетима и нападима на нашу самосталност међународну, Аустрија могла врло лако да подели судбину Белгије у рату. Мислим да у случају приближења граница великих држава учинило да се релација снага паралише у нашу корист. Ја сам, господо, говорио о томе да видите каквих има елемената и грађе за једну добру спољну политику, а у вези са нашим политичким савезима у тражењу нових путева треба да иду паралелно и интереси наше привреде. Ја сам, господо,

говорио ово не с тога, што не бих мислио или што не бих веровао да и Краљевска влада о томе води рачуна, јер знам да Министар спољних послова према својој способности и према ауторитету који ужива, апсолутно дорастао једној ситуацији у каквој се ми налазимо, ситуацији која ће нас одвести и на путеве да дођемо до извесног регресирања у нашим привредним интересима на страни. Господо, ја из тога разлога што верујем да је то и Краљевској влади познато и да Краљевска влада води о томе бригу и старање, ја ћу, наравно, да гласам за овај буџет.

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч заступник Министра иностраних послова г. др. Алберт Крамер.

Заступник Министра иностраних послова, Министар трговине и индустрије Др. Алберт Крамер:

Господо народни посланици, о основним правцима и методама спољне политике Краљевине Југославије јавно мишљење и у нашој земљи и ван ње било је у потребним тренутцима довољно обавештавано. Краљевска влада је и за ове три минуле године свога рада, у отсуству Народног претставништва, повременим речима нашег узвишеног Краља и изјавама Господина Министра иностраних послова умела увек да макар и у најкраћим потезима обележи принципе и дух, којим је инспирисана Краљевина Југославија у вођењу своје спољне политике. Краљевска влада одредила је своја гледишта на све конкретне проблеме који су се постављали и који се постављају у међународном животу држава.

У сагласности са титуларом министарства као његовом заступнику част ми је изнети вам, господо народни посланици, своја схватања о актуелним проблемима у међународној политици, као и акцију Краљевске владе у том правцу. Уверен сам да ћу наићи код вас на потребно разумевање међународних интереса и достојне улоге која јој припада у великој светској заједници.

Сматрам за дужност да вам подвучем да наша инострана политика и у погледу свога циља и у погледу својих метода остаје непромењена и да се у томе погледу она креће у знаку континуитета. Циљеви и методе које је Југославија себи поставила од свога почетка, у основи својој остају исти. Циљ наше иностране политике јесте одржање мира и консолидовање међународног политичког поретка. Садашња Краљевска влада остаје верна томе циљу. Краљевска влада чини све напоре да се тај циљ постави и остане као аксиома међународне политике и она ће у томе погледу остати и на даље неуморна. Она сматра да јој на то дају права и међународни поредак, заснован уговорима о миру, и да је на ту њену акцију позивају не само интереси Југославије, већ тако исто и велики идеали и принципи, које је себи поставило цивилизовано човечанство.

У служби мира и утврђивању садашњег међународног поретка, Краљевска влада развијала је и развија двојаку акцију: с једне стране активним учешћем у Друштву Народа, с друге стране сталним напором да се односи Југославије са суседним другим државама учврсте што тешњим и пријатељским везама, како би на тај начин нашој земљи дала карактер одлучног фактора мира и обезбеди-

ла јој мирни развитак. У поратном систему међународне политике и духу, који је произашао из великих догађаја 1914—1918 године, Друштво народа има да буде камен темељац на коме се има довршити зграда мира; оно је главна антена за односе између држава. Одржању и развијању те институције тежи свест свих народа. Одржању и развитуку те институције уперени су и напори Југославије и Краљевска влада сматра за част што својом сталном акцијом у Друштву народа доприноси развитуку међународне солидарности и пријатељском стишавању међународних сукоба. Она ће и надаље остати на томе терену са најбољом вером да ће тиме допринети како интересима наше земље, тако и интересима целог света.

Поред ове опште тежње за одржавање међународног мира и њене акције у Друштву народа, Краљевска влада посвећује нарочиту пажњу развитуку што бољих односа са суседним државама. У том циљу Југославија се стара да унесе сав потребан дух за узајамним поверењем и расположењем и тиме створи атмосферу што искреније сарадње.

Са свима нашим суседима старали смо се и старамо се да развијемо што тешње економске везе, јер је развитак економских веза један од најуспелијих путева и за политичко зближење. Тешкоће на које у том погледу у извесним правцима наилазимо, не долазе никада са наше стране, и уверени смо, да је пут којим идемо најсигурнији да тих тешкоћа нестане.

У тим напорима наша политика може ићи тим сигурнијим путем, јер се може ослањати на солидну сарадњу наших савезника у Малој антанти. Овај тројни савез, који се у јуну месецу 1930, споразумом између трију чланова, претворио у једну трајну организовану институцију, главна је база наше иностране политике у Средњој Европи и једна од главних гаранција мира у овом делу Европе. Наши међународни односи јесу најсрдачнији и најискренији и погледи влада Краљевине Румуније и Републике Чехословачке идентични су у овом погледу са погледима Краљевске владе. Делегације Мале антанте, поред уобичајених свакогодишњих састанака, на којима се претресају политичка питања на којима се увек констатовала истоветност погледа и метода у акцији, и сада су у Женеви ту своју истоветност погледа још једном манифестовале.

Наши односи са Великим силама остају као и досада односи најискренијег пријатељства. Влада Краљевине Југославије са искреном радошћу и непрекидним интересовањем прати велике напоре Великих сила, на одржању и учвршћењу мира, и она ће са своје стране учинити све, у колико се ње тиче, да овим силама олакша те напоре.

У великим међународним проблемима, који су сада на дневном реду, а који интересују директно нашу земљу, наше се држање инспирише тек споменутим принципима. На великим међународним скуповима, на којима се дискутовало о привредним проблемима с обзиром на данашњу општу привредну депресију, ми смо се увек старали и старамо се да наше интересе доведемо у склад са интересима оправданим и других држава. Мере, које смо предлагали по нашем најбољем уверењу, такве су, да оне воде довољно рачуна и о нашим и о туђим интересима. Ако се оваквим мишљењем

и мерама нису увек сви инспирисали и ако постоји утисак као да је по неки интерес надвладао принцип сарадње и економске солидарности, која је у овим тренутцима, у интересу свих народа, потребнија више но икада. Међутим, и поред свих тешкоћа ми се надамо да ће се у највећем интересу свих заинтересованих држава поћи потребним путем. Краљевска влада је спремна да разумном и објективном решењу свих ових великих проблема приступи најлојалније. Економска криза која несумњиво данас има огромног утицаја на међународне односе, утицала је да се поново обрати пажња на Дунавске земље. Сви предлози, па ма са које стране и ма у којој форми се они појављивали, увек ће наилазити на нашу готовост да их са симпатијом узмемо у разматрање, под условом разуме се, да се њима не руши стање створено међународним уговорима, и да им је циљ ојачање добрих односа и одржање мира у Европи.

Питање репарација, које се протеже од 1918 године и о којем је расправљено на безброј међународних конференција, требало је да добије, као што је познато, коначно решење споразумима закљученим у Хагу, у јануару 1930 године.

У погледу репарационих обавеза Аустријске републике, Хашка конференција једногласно је решила да се Аустрија у будућности ослободи свих обавеза. Овим је само санкционисано једно фактично стање, пошто Аустрија, још од 1923 године услед тешких економских и финансијских прилика, није вршила репарациона плаћања.

Са Бугарском постигнут је споразум, према коме исплата бугарског репарационог дуга има да се врши по извесној скали до 1966 године.

Главне линије споразума са Мађарском потписаних у Паризу априла 1930 године познате су. Мађарска потврђује своју обавезу да плати суме прописане одлуком комисије за репарације од фебруара 1924 године и обавезује се истовремено да ће се на име тако званих специјалних потраживања која проистичу из Тријанонског уговора о миру, вршити, почев од 1 јануара 1944 године до 1966 године закључно, плаћање сталног анuitета од 13,5 милиона златних круна.

Као одредбе које су од великог интереса за нашу Краљевину, треба истаћи и оне којима се предвиђа образовање фонда А и Б ради коначног регулисања рекламација, које су против наше државе подигли пред мешовитим судовима мађарски држављани, поводом примене аграрне реформе као и свију других нерешених питања односно примене извесних чланова Тријанонског уговора о миру.

У погледу немачких репарација, Хашким споразумом утврђена је висина репарационих обавеза Немачке као и модалитети њихове исплате. Овај споразум добровољно и у најсвечанијој форми примљен од стране Немачке Владе.

Удео наше државе у немачким плаћањима, по одбитку анuitета за ратне дугове, износи за време од 37 година просечно око 66 милиона златних марака. Потребно је одмах истаћи, да је ова сума намењена, у главном за обештећење приватних лица, за накнаду штете, које су нашој земљи нанете ратом као и непријатељском окупацијом; за реконструкцију и подизање наше привреде; за исплату потпоре инвалидима и т. д.

Кад се узму у обзир ове чињенице, т. ј. када се има у виду разлика између суме наших репарационих примања од Немачке и сума које ми не би требали да плаћамо, према Хуверовом мораторијуму, савезницима за отплату анuitета наших ратних дугова, а која на нашу штету износи око 900 милиона динара, што ствара специјалан положај наше државе у питању репарација, јасно се намећу разлози због којих Краљевска Влада није могла приступити племенитом предлогу Претседника Сједињених Америчких Држава, Г. Хувера, о одлагању за годину дана, почев од 1 јула прошле године плаћања ратних дугова, под условом да и Владе поверилачких држава одложе за исти период времена сва своја примања из немачких репарација или на име потраживања међу савезницима.

Овај оправдан став Краљевске владе наишао је на потпуно разумевање и признање чак и од самог Комитета стручњака, који је заседавао у августу месецу прошле године у Лондону, а коме је био задатак да доведе у склад Хуверов мораторијум са одредбама Јанговог плана. Јангов план, међутим, у погледу наше државе, остаје и даље једини правни докуменат којим се регулишу узамјамни односи између поверилачких држава и Немачке.

На захтев немачке владе, Банка за међународне обрачуне сазвала је тако звани Специјални саветодавни одбор, који је заседавао децембра пр. г. у Београду. Тај одбор имао је да испита оправданост немачких навода, т. ј. да Немачка, ради одржања стабилности свога новца, неће моћи да плаћа условни део анuitета, после истека Хуверовог мораторијума, т. ј. од јула ове године. Овај одбор поднео је свој извештај свима заинтересованим владама.

Поводом закључка који садржи извештај Саветодавног одбора, а у вези са целокупним репарационим проблемом, одржаће се јуна месеца о. г. нова међународна конференција.

Господо посланици, Краљевској влади стало је да подвуче, да она води рачуна о стварним чињеницама и да је инспирисана највећом помирљивошћу у питању репарација и Влада је готова да и допринесе сваку могућу жртву у повољном решењу. Али Краљевска влада не може пристати ни на какво једнострано решење којим се не би у оправданој мери водио рачун о нашим интересима и тражило од нас веће жртве но од других. Ни у ком случају ми нећемо моћи пристати ни на какво решење, које би се у овом важном питању доносило о нама и без нашег присуства.

Наша схватања у питању ограничења оружја формулисана је већ од стране нашег Министра иностраних дела г. Др. Маринковића. Ми смо и досада сарађивали, а и од сада смо спремни да пружимо нашу пуну сарадњу, да ово питање добије једно повољно решење. У томе раду наша држава учествује без задње мисли и не тражећи никакве личне политичке добити. Ми сматрамо да до повољног решења по питању ограничења оружја може доћи само тако, ако се оно ни са једне стране не буде сматрало као прилика да се поправи свој и погорша туђ положај. У томе смислу Краљевска влада сматра, да је безбедност држава

претходни услов за проблем ограничења оружја. Безбедност држава и питање ограничења оружја у тесној су вези и једно се од другог не може одвојити. Мир не може бити осигуран само чињеницом што би државе свеле своје наоружање. Разоружању мира претходи осећање безбедности, а то се осећање може створити само тада ако се створе потребне мере да се мир одржи и безбедност држава загарантује у потпуности. У осталом, Краљевска влада је расположена да испита сваки конкретан предлог за ограничење оружја и она ће се са своје стране старати да на бази изнетог схватања по питању ограничења оружја допринесе што је могуће више организацији мира и међународне безбедности.

Предајући вам, господо народни посланици, овај извештај о нашој иностраној политици, ја верујем, заједно са осталим члановима Краљевске владе, да ћете се и сами уверити да је наша инострана политика инспирисана искреним осећањима мирољубивости и потребне међународне сарадње, и да је, гредећи тим путем, Краљевска влада послужила достојно и интересима нашег узвишеног Краља и интересима земље и народа. (Аплауз).

Претседник Др. Коста Кумануди: Завршен је претрес буџета Министарства иностраних послова и сада ћемо гласати. Молим г. известиоца да изволи читати партију по партију.

Извештач Ото Гавриловић прочита предлог буџета расхода Министарства иностраних послова заједно са поднетим амандманима, који гласе:

Раздео VI — Министарство иностраних послова

Глава I—VII — Заступништво у иностранству

Парт. 362	За повратак у домовину и т. д., место дин. 58.032.— ставити дин. 64.480	6.348.—
Парт. 363	Путни, подвозни, селидбени и курир. трошкови	
поз. 1	Путни и подвозни трошкови, место дин. 162.000.— ставити динара 180.000.—	
поз. 2	Селидбени трошкови, место дин. 72.000.— ставити динара 80.000.—	
поз. 3	Курирски трошкови, место дин. 36.000.— ставити динара 40.000.— Тако да цела партија место дин. 270.000.— износи дин. 300.000.—	30.000.—
Парт. 364	Трошкови за извршење међународних уговора	
поз. 4	Трошкови друштва народа и т. д. место д. 1,274.812.— ставити дин. 1,425.000.— Тако да цела партија износи место д. 1,351.694.— дин. 1,501.882	150.188.—
Парт. 365	Управни трошкови	
поз. 1	Особени трошкови, место дин. 108.000.— ставити дин. 119.350.—	

поз. 2 Канцеларијски трошкови
место динара 2,045.040.—
ставити дин. 2,272.920.—

поз. 3 За одржавање државне
зграде и т. д. место дин.
90.000.— ставити динара
100.000.—

Тако да цела партија ме-
сто дин. 2,243.040.— из-
носи дин. 2,492.270.— . 249.230.—

Парт. 366 Разлика на курсу место
дин. 28,075.945.— ставити
дин. 31,195.494.— . . . 3,119.549.—

Свега VI раздео, повећава се за дин. 3,555.415.—

Претседник Др. Коста Кумануди: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 348? (Прима). Објављујем да је Народна скупштина примила партију 348 према предлогу Финансијског одбора. Изволите чути даље.

Известилац Ото Гавриловић прочита редом партију по партију заједно са предложеним амандманима, а према предлогу Финансијског одбора.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, примила цео буџет расхода раздела VI Министарства иностраних послова и то од партије 348 до закључно партије 369, а према предлогу Финансијског одбора заједно са предложеним амандманима.

Претседник Др. Коста Кумануди: Буџет Министарства иностраних послова је примљен. Прелазимо на буџет Министарства унутрашњих послова. Има реч Министар унутрашњих послова г. Др. Милан Сршкић.

Др. Милан Сршкић: Господо народни посланици, ресор унутрашњих послова био је пре 6 јануара 1929 године највише од свих осталих грана државне управе изложен неповољним утицајима ранијег политичког стања у земљи. Око њега су најјаче заплускивали таласи необузданих политичких страсти, и у његов рад настојали се мешати разни партијски утицаји. Његови органи, почевши од службеника Министарства па до најмање испоставе, с највећом муком су бранили слободу своје званичне управне акције, и на жалост — веома често је нису могли одбранити, а ако су је одбранили били су изложени интригама и персекуцијама, односно, у обрнутом случају, доцнијим осветама, које су их неминовно стизале, па ма кад то било. Такво сање природно је морало компромитовати и укочити прави и успешни рад, а унизити углед многих органа унутрашње државне управе и подчинити их личним расположењима неодговорних појединаца и група. Било је и тада одличних изузетака међу органима управне власти, који су се тим утицајима опирали, и који су при свем том вршили своју тешку и одговорну дужност.

Ни једној ни другој грани државне управе није настало очекивање као у ресору унутрашње управе, кад је то несносно стање пресечено и почео нов живот државе, у ком су оживели сви стваралачки импулси и кренули у правцу реорганизације целокупног јавног живота.

У правцу реорганизације своје струке и реформе свога рада кренуо је тада одмах, и ресор унутрашње управе, вођен тада кроз три године, све до почетка ове године, јаком руком мога предходника, господина Претседника владе.

Министарство унутрашњих послова, као врховно надлештво тога ресора, добило је у извршењу нових форми о уређењу врховне државне управе, једну снажну и целисходну формацију својих јединица, и утврђену ситематизацију звања и места својих службеника.

Новим законским прописима дата је и његовим подручним властима нова, модерна структура. Тим законским прописима, у извесном смислу из основе је измењена организација унутрашње управе, њена делатност и односи њених службеника. У општим управним властима створило се начело административног обједињавања. Код банова и среских начелника уједињени су сви послови опште управе. Мимо њих, и без организационе везе са њима, не могу да постоје никакве друге власти из области опште управе, нити поједина Министарства чији ресори улазе у склоп опште управе могу издавати уредбе, правилнике и начелна упутства општим управним властима, а да претходно не чују мишљење Министарства унутрашњих послова.

На тај начин зајемчен је складан рад опште управе и упрошћена је ова важна грана државне администрације.

Обједињавање администрације по пословима опште управе изазвало је и природно пораст расхода, нарочито у почетку, јер је сав дио издатака, који би иначе у бановинама, срезovima падао на остале ресоре, остао на терет ресора унутрашњих послова. Но ни ови издатци упрошћеном администрацијом постојали све мањи. Тако је буџет овог ресора већ у 1931/32 години смањено се према ранијем са 27,930 746 динара. Сада пак, у овом предлогу буџета расхода, расходи ресора унутрашњих послова смањени су у дуплом износу — према ланској години, и то са 55,113.140 динара, односно, према предлогу Финансијског одбора, где се предвиђа даља редуција расхода за 20,003.073 динара, смањења расхода овога ресора, према буџетској години која је на измаку, износила би формално 75,116.213 динара. Но, као што сам већ нагласио, у Финансијском одбору Народне скупштине, треба при том узети у обзир још и то, да је, по најновијој реорганизацији Врховне државне управе, Општа државна статистика почев од почетка ове године, ушла у састав Министарства унутрашњих послова, те да према томе, кад се 8,148.274 динара колико се у овом предлогу буџета предвиђа за њене расходе, дода поменутом смањењу расхода овог ресора, то смањење стварно износи у овогодишњем буџету 83,264.487 динара. То значи да се сада предлаже смањење расхода овога ресора, према расходима у години 1931/32, за 13% а према расходима у години 1930/31 за 16%.

Као што видите могућност уштеда, коју нам даје ново ваљано уређење струке искоришћено је у знатној мери.

Али како су се у самој струци знатно увећали и послови свих органа, централних и подручних овог ресора, оправдана је крајња опрезност при даљој штедњи да се не би овој важној струци

сувише великом редукцијом њених сретстава уочио рад, особито због сразмерно највећег смањења у личним расходима. Веч овако велико смањење буџета расхода намеће свим органима подручног ми министарства дужност, да уложи у службу и крајње своје силе, како би, потпуно извршили задатке које нам намеће унутрашња управа земље, њена заштита и безбедност.

О појединим смањењима под партијама расхода нећу подробније да говорим, јер су наведени у предлогу буџета и у извештају финансијског одбора. Хоћу овде да истакнем само неке нарочите моменте. Лични и материјални расходи за жандармерију, који износе, без мало, две трећине расхода овога ресора, наиме 355,051.731 динара, смањени су само за 13,436.190 динара, тако да ово смањење, према целокупном смањењу овога ресора, износи само седми део смањења његових расхода. Претежни део смањења расхода, и то у износу од 69,838.297 динара, пада, дакле, на све остале делове овога ресора. Кад се то уочи, види се тек јасно какав значај има ова буџетска редукција за управу и полицију у ужем смислу, јер њих углавном и погађа. Знатно смањење је, даље, спроведено редукцијом броја службеника овога ресора од 8.836 на 8.257, па редукцијом њихових принадлежности и дневничарских награда, која је у прошлој години спроведена, као и редукцијом специјалних награда органа јавне безбедности, и најзад, знатном редукцијом материјалних расхода који су сведени на најмањи износ за правилно отпремање послова, особито кад се узме да се из буџета Министарства унутрашњих послова снабдевају сва стручна одељења банских управа и сви стручни референти среских начелстава, дакле органи осталих седам ресора опште управе, сретствима за огрев, осветљење, канцеларијски материјал и кирије. У погледу редуцирања материјалних расхода истичем смањење од милион динара за поверљиве полицијске потребе, даље смањење од 5,700.000 у партији за учествовање државе за смештај управних власти по Закону о унутрашњој управи и смањење од 4,300.000 у партији за помоћ општинама на издржавање полиције, ова два последња, врло знатна, а и иначе веома значајна смањења резултирају из намере основане у данашњој потреби државних финансија, да се расходима државног буџета имају покрити само потребе неизбежне за правилно функционисање службе која је поверена појединим ресорима.

Новим законским прописима о реорганизацији струке, а у првом реду законом о унутрашњој управи, до детаља је сређена администрација и створен је потребан ауторитет органа унутрашње управе, како политичко-управних тако и полицијских. Ресорска администрација распоређена је на министарство као врховну централу, на девет банских управа, 338 срезова, 25 среских испостава, 1 управу града Београда, 9 управа полиције, 30 претстојништава полиције и 18 комесаријата железничке и пограничке полиције. Рад Министарства се врши кроз четири одељења и Генерални инспекторат унутрашње управе.

Пре него што пређем на излагање главних резултата данашњег рада власти и органа ресора унутрашњих послова, начела и правца, којима су се при том руководиле, могу и морам уопште да

изјавим да су постигнути резултати рада у претежном делу апсолутно задовољавајући и да је данашњи, строго дисциплиновани, а при том знатно квалификованији кадар службеника унутрашње управе прожет дубоком свешћу о важности и величини задатака и циљева којима служи, и да се руководи потребом озбиљна старања за све интересе грађана и државе који су му поверени.

Управно одељење Министарства унутрашњих послова продужило је у 1931 години свој рад, започет 1929 и настављен 1930 године, на принципима и идејама: да се народу да боља савремена управа, да се утврди вера у једнакост грађана и правичност, да се ауторитет власти уздигне и учврсти, да се чиновнички кадар ове гране још већма квалитативно поправи и регенерише увођењем младих школованих снага у његове редове, да подручни органи буду што ближе народу, ради развијања међусобног поверења и успостављења што тешње везе, како би се то што боље ставили у службу најглавнијем задатку државне управе: развијању и подизању духовне и материјалне културе народа. Овај рад је у 1931 години био интензиван и опсежан. Законом о чиновницима постављене су строге норме у погледу квалификација и напредовања, али су у принципу задржане и све норме донете у законима о унутрашњој управи, о банској управи и полицијском извршном особљу, да би се омогућило искоришћавање старог, у служби прекаљеног и ако не формално потпуно квалификованог особља и постепено прелажење на строжији услове о квалификацијама.

Нова постављења ресорског особља вршена су врло ограничено, уз потребне моралне и школске квалификације, и то само на упражњена места, услед чега су још у буџетској 1931 години постигнуте знатне уштеде на личне издатке.

Премештаји су вршени само у најнужнијем обиму, кад су то потребе службе и особени интерес тога подручја захтевали а при том никако нису губљене из вида и личне и породичне прилике премештених службеника пошто се нарочито желело да им се да прилика, да, осигурани са те стране, све своје снаге посвете својој дужности.

Унапређења, периодске повишице и заостала степеновања вршена су нормално и без застоја. Ово је нарочито повољно утицало да рад органа унутрашње управе буде брз, експедитиван и пун воље, јер су се сведочили да се води рачуна да вредни, марљиви и заслужни буду на време награђени. Истом тачношћу отправљани су послови регулисања пензијских принадлежности без и најмање застоја. Контролна служба над радом подручних власти и органа опште Управе вршена је ове године врло интензивно како по службеној потреби тако и на жалбе из народа.

У току спровођења Закона о називу и подели Краљевине на управна подручја и Закона о банској управи, као и закона у унутрашњој управи утврдило се да је потребно вршити и извесне коректуре у погледу арондирања срезова. У том циљу издани су потребни прописи, па су седишта срезова и то: орашког, опленачког и каечерског, основан је и нов срез раванички и метлички; одређено је седиште среза ново марофског; и промењено је подручје срезова прелошког, лудбрешког и копривничког; укинута је среска испо-

става у Ђуприји, а послове је преузео срески начелник новообразованог среза раваничког; образован је бањски полицијски комесаријат у Врњачкој бањи, а комесаријат пограничне полиције у Фердинандовцу, а укинута су престојништва градске полиције у Пећи и Ђурђевцу.

Донесен је нови Закон о удружењима, зборовима и договорима, који даје слободу сваке и друштвене и политичке акције у том правцу, уз једино ограничење, да та акција не смије имати карактер ни регионални ни племенски.

Овој идеји треба да служе и прописи о уређењу промета филмова и организацији и раду државне филмске централе, која је недавно основана при Министарству унутрашњих послова.

Од почетка 1931 год. отпочели су судови и на територији апелационог суда београдског да примењују нови кривични судски поступак и Министарство је издавало сходна објашњења за правилан пренос послова оне врсте са полицијских установа на среске судове, односно државна тужиштва. У вези с тим, пројекти закона о иступима и о иступном поступку у току су израде у духу Устава и новог законодавства.

Најзад, да би се што пре дошло до изученог и оспособљеног полицијско извршног особља, те да би се нарочито у градовима полицијска извршна служба изједначила, и по васпитању и дисциплини, интензивно је рађено на извршењу Закона о полицијско-извршном особљу. На основу овлашћења истог закона издати су већ и извршени прописи о централној школи за полицијске извршне службенике и службеном оделу и наоружању државних полицијских извршних службеника.

У току године указала се потреба не само делимичне промене закона о жандармерији, него и измене и допуне целог тога закона, а с обзиром на нове принципе у Закону о чиновницима и Закону о устројству војске и морнарице, као и с обзиром на ново државно управно уређење, са којим треба да се и жандармеријске формације поклапају, на је све то и спроведено у споразуму са Министарством војске и морнарице, и довести су потребно извршни прописи.

Закон о општем управном поступку ступио је на снагу у току 1931 године и дао је врло добре резултате, а у вези с тим и пословник за опште управне власти, чиме се је упростила, изједначила и модернизовала наша управа.

Поред својих послова на припреми закона, уредаба и правилника, Управно оделење повереног ми Министарства дало је током целе године 1931 своју сарадњу и приликом оцењивања необично великог броја закона и других нормативних прописа свих осталих ресора.

Ступањем на снагу Устава Краљевине Југославије од 3.-IX-1931 године Министарство унутрашњих послова добило је задаћу у главном све организаторне послове око образовања народног представништва.

У првом реду обзнанен је Закон о бирачким списковима а на основу овлашћења у том Закону издати су прописи о формуларима сталног бирачког списка и заједничког именика. Даље су издати прописи о обрасцу записника бирачког одбора и образац посланичког пуномоћства, а одмах затим је обзнанен и Закон о изменама и допунама Зако-

на о избору народних посланика за Народну скупштину. Министарство унутрашњих послова је обзнанило Закон о избору сенатора, Закон о пословном реду у Народној скупштини и Закон о пословном реду у Сенату.

У одредбама Устава од 3 септембра прошле године истакнуо је да се организација општинских управа и делокруг њиховог рада има уредити особитим законом по начелу самоуправе. Потребно ће бити да наша општина, као основна, и административна и самоуправна, јединица, својом организацијом коју треба овим законом да добије, буде оспособљена да да пуну меру своје делатности и у погледу задовољења како народних потреба тако и оних дужности које држава општини буде одредила.

Наше општине налазе се данас несумњиво у стању које се, свакако не може обележити као добро, поглавито и зато што немамо још законских одредаба које би одговарале потребама доба у коме живимо. (Бурно одобравање). Наше општине функционишу под разним законима, који се, више мање, данас имају сматрати као несавремени и застарели. (Бурно одобравање).

У многим бановинама у погледу општина важе два закона а у Дунавској бановини на пример важе три општинска закона. Разумљиво је, кад се то зна, да нас садање стање у коме се налазе наше општине не може задовољити. Доношење јединствених и савремених законских одредаба по предмету организације и функционисање наших општина, без сумње, је неодложно и прешно. На том предлогу законском се већ сада у Министарству ради. (Бурно одобравање).

Један од најтежих задатака овог Министарства је управно-политички надзор над самоуправама.

Тај се надзор данас изражава, док се не донесе нови Закон о општинама и о банском већу, — у постављењу општинских претседника и других часника, — као и банских већника. (Пљескање).

Настоји се увијек, да се на ове положаје постављају људи неуклапане прошлости, који имају пуно смисла за локалне прилике и потребе своје општине, људи који имају угледа и поверења у том крају; и љубави и воље да на том положају истински послуже на добро и корист својих суграђана. (Бурно одобравање и пљескање).

Ту ће требати свакако на много страна ствари поправљати, јер избор људи није свугђе најбољи.

Мени ће у сваком конкретном случају бити драгоцено мишљење и тамошњег г. посланика о личностима које на те положаје долазе или са тих положаја треба да иду, али морам у напред да нагласим да ће моја одлука и одлука мојих подручних органа бити потпуно независна од свачијег субјективног утицаја, а да ћу се и ја и моји органи при доношењу те одлуке руководити само обзиром, дали они збиља испуњују горе споменуте услове. (Одобравање).

То исто важи и за банске већнике.

Предлог Закона о општинама и о избору банског већа у смислу Устава већ се припрема и мени ће бити врло мила свака сарадња, помоћ и сугестија и вас г. народних посланика који прилике појединих крајева најбоље познајете на овом тешком послу. (Пљескање).

Нарочито ће та ваша помоћ добро доћи на раду око арондирања општина.

А дотле поправљаће се што је најпрече, сводећи те промене на најмању и најнужнију меру.

Закон од 3 октобра 1929 године, поред тога што је нашој Отаџбини дао назив који је манифестација нашег државног и народног јединства и идеје пуне једнакости, равноправности, извршио је поделу наше Краљевине на управна подручја, на бановине, чије су границе одређене само са обзиром на географске, економске и саобраћајне прилике и само са обзиром на циљ да бановине буду велике и снажне привредне и управне јединице, способне да одговоре свима оним захтевима који су на њих постављени, како у интересу становништва који их насељава, тако и у интересу државе, као целине. На овај начин нова управна подручја, на која је наша држава подељена 3 октобра 1929 године с једне стране постала су, као што је у своје време згодно речено, инструменат за брисање наших међуплеменских разлика и за наше национално спајање, док су са друге стране сретно дала пуну могућност да се спроведе једна коренита реформа наше управе, у правцу, да се кроз њу оствари принцип административне деконцентрације, на супрот оном ранијем крутом централизму, који је, као што је познато, са својим неповољним резултатима у свима правцима створио противу себе опште незадовољство. Ранијом поделом наше Краљевине на 33 области није био, као што знамо онемогућен партикуларизам наших историјских покрајина и свих оних сепаратистичких тенденција које је наша заједничка несрећна прошлост у наслеђе оставила. У ствари — и то треба нарочито нагласити — ранијом поделом на области само је свака историјска покрајина била подељена на извештан број области. Из те чињенице резултирао је нужно онај претерани централизам, свакако у уверењу да је једино он у стању да сачува и огађентује народно и државно јединство. Централна власт, Министарства — задржала су била и сувише много власти за себе, иако је и Законом о општој управи од 1922 године учињен покушај да се спроведе у неколико административна деконцентрација. Било је министарстава, као што се сећамо, која нису хтела да се одрекну извесних својих надлежности и ако су им то и законски прописи изричито налагали. Са пуно тачности може се то рећи и тврдити да је рђава подела земље на области логично донела централизам који на пракси није могао показати добре резултате. (Одобравање).

Користиће се искуством, које је, без претеривања, доста скупо плаћено, извршена је подела наше земље на девет бановина, при чему се руководило напред поменутих разлозима и моментима, чиме је створена могућност да дођемо до једне добре управе које у данашње доба не може бити, као што је документована искуством и наших и других држава, без административне деконцентрације. Она се састоји у томе што се министарствима оставља опште управљање пословима, највиша контрола, законодавна иницијатива, а решавање појединих предмета само у оним случајевима кад се ти предмети односе на државу као целину. Административном деконцентрацијом, која је код нас спроведена кроз организацију банских управа, има се постићи, прво растерећивање централних власти, дру-

го, брже отправљање послова, и треће — што је такође од особите важности — правилније отправљање послова, пошто су власти на које су министарства пренела те послове, будући ближи народу и његовом животу, у бољој могућности да запазе и боље оцене све моменте које при томе треба имати на уму.

Наше бановине, како је Законом од 3 октобра 1929 године одређено, претстављају не само управне него и самоуправне јединице са надлежношћу несравњено много већом него што су имале раније области. Оне идеје којима се руководило при доношењу овог закона унете су и у Утсав од 3 септембра пр. године. У Уставу, као што вам је познато, довољно јасно су одређене и наглашене све оне смернице по којима треба бановине, као самоуправне јединице да добију своју потпуну организацију да би могле успешна вршити своја права и своје дужности које проистичу из одређене им надлежности.

Према уставним одредбама, у бановини као самоуправној јединици, има постојати Бановинско веће и Бановински одбор. Бановинско веће, бирано општим директним и једнаким правом гласа, дакле састављено од народних претставника, имаће у својој надлежности и доношење бановинског буџета и бановинских уредаба са законском снагом. Као самоуправни извршни орган, који ће из своје средине бирати бановинско веће, у бановини ће постојати и Бановински одбор. Овај Бановински одбор поред осталог, има израђивати предлог бановинског буџета и чинити поаребне предлоге у погледу постављања бановинског чиновништва. Законским одредбама које се имају донети да би се поменути уставни прописи увели у живот, с једне стране биће створена могућност да сам народ преко својих преставника учествује у деловању бановина, као самоуправних јединица са широком надлежношћу, а са друге стране, бановине ће моћи дати пуну меру у задовољавању свих оних многих и разноврсних народних потреба о којима се оне, као самоуправне јединице, имају старати. При изради ових законских одредаба биће искоришћено досадање искуство, до којег се дошло са обзиром на досадање деловање бановина, као самоуправних јединица. На сваки начин, при томе, сматраће се као драгоцен и сва ваша запажања, која у том погледу ви, као народни претставници имате, и које ће ми код израде овог посла добро послужити.

Активност бановина у свима правцима, у којима су од како постоје, деловале, извршујући им одређене задатке, — може се, без претеривања, објективно рећи, била је задовољавајући. При томе, разуме се, ваља имати на уму нарочито ова факта: да уствари бановине дејствују тек нешто више од две године; да су највише и времена и средства морале, сасвим природно, као нове институције, утрошити на своје формирање односно организовање, и да су им многи закони, донети после 7 новембра 1929 године, када им је Законом о банској управи прописана надлежност, одредили и многе нове дужности.

Да бих бар у неколико показао резултате које су бановине до сада дале, слободан сам да вам укажем само на неке податке.

У правцу подизања пољопривреде бановине су до сада:

1) Установиле 268 тријерских станица (Савска 16, Врбаска 60, Дринска 41, Зетска 33, Дунавска 54, Моравска 24 и Вардарска 40);

2) Разделиле пољопривредних справа 1.978 (Дравска 133, Врбаска 789, Приморска 730, Зетска 151, Дунавска 115 и Вардарска 60);

3) Разделиле селекционисаног семена 2,809.828 кгр. (Дунавска 123.000 кгр., Савска 985.500 кгр., Врбаска 300.000 кгр., Приморска 76.000 кгр., Дринска 230.000 кгр., Зетска 160.500 кгр., Дунавска 61.000 кгр., Моравска 210.0000 кгр. и Вардарска 663.828 килограма).

4) Основале 2.363 модерна бетонска ђубришта (Дравска 1.283, Савска 900, Приморска 50, Зетска 40, Дунавска 55 и Моравска 35).

5) Основале нових расадника 74 (Савска 13, Врбаска 3, Приморска 2, Дринска 21, Зетска 1, Дунавска 8 и Вардарска 26).

6) Саградиле силоса за жито и сточну храну 307 (Савска 300 и Дунавска 7);

7) Разделиле приплодних грла 10.328 (Дравска 1.750, Савска 3.599, Врбаска 1.460, Дринска 615, Зетска 405, Дунавска 2.056, Моравска 300 и Вардарска 143) и

8) Одржале 856 пољопривредних течајева (Дравска 52, Савска 256, Врбаска 110, Приморска 113, Дринска 10, Дунавска 143, Моравска 5 и Вардарска 167).

У погледу подизања стручне народне просвете бановине су до сада:

1) Подигле 469 нових зграда за основне школе (Дравска 37, Врбаска 102, Дринска 52, Зетска 13, Дунавска 78, Моравска 95, Вардарска 92), а сем тога поправиле су 52 зграде за основне школе; и

2) Подигле су још и 5 зграда за гимназије.

Сем тога, уз помоћ бановина одржано је, ради народног просвећивања, 111 домаћичких течајева, и основане су 192 народне читаонице.

За овим, бановине су до сада изградиле 328 километара нових путева (Дравска 75, Савска 13, Врбаска 60, Приморска 68, Зетска 61 и Моравска 69) по томе, оне су подигле нових, реконструисале и поправиле старих мостова 1.064, а извршиле су и оправке постојећих путева у дужини од 6.578 км.

Извршујући своје задатке у циљу подизања и чувања народног здравља, бановине су подигле 50 нових болница, 52 амбуланте, 9 дечјих домова и 1.215 разних објеката (као купатила, бунара, водовода и т. д.) за асанацију села.

Кад је реч о делатности бановина ваља и на овом месту истаћи и факат да су бановине, поред послова које су или примиле од државе или су преузеле од ранијих области, бавиле се и многим пословима које раније нису радиле ни држава ни области.

Општа економска депресија, која је владала у току прошле и ове године, имала је несумњиво своју реперкусију и на делатност бановине, те је потребно при оцени те делатности имати непрестано и то у виду. Бановински издаци, односно бановински буџети, са обзиром на поменуту привредну депресију, морали су бити доведени у склад са економском снагом народа. Иначе, бановинске финансије налазе, и несумњиво, још у периоду формирања, и нема сумње да су потребне нарочите мере и у погледу састављања и остваривања бановинских буџета, што ће, свакако, бити решено

законом о самоуправним финансијама, који спрема Господин Министар финансија. При изради овог закона свакако ће се нарочито имати на уму да се ова самоуправна тела, па и бановине, упуте да своје буџете састављају строго према економској снази народа и стварним и неопходним потребама.

За просуђивање и оцјену досадањих буџета бановине и њиховог финансирања уопште, ваља имати, уз све што сам до сада поменуо, на уму нарочито и чињенице: прво да је оснивање бановина у основи значило једну потпуно корениту реформу; друго, да су бановине добиле надлежност и много већу и много ширу од надлежних бивших области; треће, да је ова надлежност бановина од момента њиховог креирања доцније многим новим законима знатно проширивана, те је то неминовно морало повући и нове сретства, да би бановине могле те нове дужности извршавати; и четврто, да је пораст издатака односно буџета Бановина неминовно морао резултирати из чињенице да је било у првим годинама постојања ових самоуправних јединица, потребно чинити и многе инвестиције и задовољити многе друге потребе које је неопходно повлачила ова чињеница. Ја свим овим немам намеру да кажем да се ипак не би могли чинити и оправдани приговори буџетирању Бановина. Ја сам само хтео да се при том имају на уму, ради објективности, сва напред наведена факта. Овогодишњи бановински буџети расхода биће сведени на најрационалнију меру. Тако је према оцени г. Министра финансија сведен буџет: Вардарске бановине са 18.1%; Врбаске са 35.6%; Дринске са 23.1%; Дунавске са 19.7%; Зетске са 65.5%; Моравске са 26.4%; Приморске са 47%; Савске са 34 милиона; Дравске са 37 милиона. — Коначну одлуку по овоме донеће Министарски савет. — Смањење расхода послужиће у првом реду снижењу трошаринских дажбина Бановинских.

Као што вам је познато, Министарство унутрашњих послова, према Закону о уређењу врховне државне управе, има као прве дужности: Да се стара о државној безбедности као и личној и имовној безбедности и о одржавању јавног мира и реда. У вршењу ових дужности, Министарство унутрашњих послова своју делатност мора да упућује у два правца: прво, да предузима потребне мере и акције, са циљем да са једне стране онемогући извршење кривичних радњи, уперених било против државне безбедности, било противу личне и имовне безбедности, и, уопште, противу јавног реда и мира, и да, с друге стране, проналази, хвата и предаје суду извршиоце кривичних дела свих врста.

Социјални и политички поремећаји, настали после светског рата, и у вези са тим донели су у резултату да су екстремни и разорни елементи добили знатнији утицај на народне масе. То је изазвало потребу да се све државе предузму за заштиту своје сигурности и за одржавање постојећег поретка потребне мере. Наша држава поверила је предузимање и извођење ових мера одељењу Министарства унутрашњих послова за заштиту државе. — Запажено је да разорна акција, упућена противу наше државе и противу постојећег поретка у њој; у највећој мери бива дирижирана из иностранства. Тако је било раније па је тако и данас. Комунистичка акција такође је на разне начине подржавана, као што је несумњиво утврђено, из ино-

странства. Но ова акција била је увек на време от-кривена и сузбијана, те је стање у погледу њеног сузбијања, може се рећи, задовољавајуће. — Раније се нарочито јако осећала акција терориста који су прелазили из једне суседне земље. Ова акција имала је за поглавити циљ да иностранству претстави како у нашој држави нема сигурности и да у њој постоји незадовољство народних маса. У току прошле године, било је седам упада ових терориста у нашу земљу. При томе било је четири покушаја атентата на железничке објекте, а три покушаја атентата имали су, како је утврђено, демонстративни карактер. У овим упадима учествовало је 17 лица, од којих су 6 убијени а двојица живи ухваћени. Док су остали успели да се пребаце онамо одакле су дошли. Као што се види у овим случајевима органи јавне безбедности својом ревносту постигли су задовољавајуће резултате. Не мања заслуга за ово спада и тамошњем становништву, које, непрезајући ни од каквих жртава, са пуно преданости и патриотизма раме уз раме са органима јавне безбедности мотри и сузбија ову терористичку акцију.

Осим изложеног постоји и разоран рад уперен против наше државе од стране једне мање групе политичких емиграната коју воде два позната веллеиздајника, од наших судова на смрт осуђени. Они су се у почетку ограничавали само на вршење дефетистичке акције и пропаганде у иностранству противу наше Отаџбине. Прошле године уз помоћ, несумњиво нама непријатељског иностранства, стављан је експлозив у путничке вагоне, који су, као тако звана „курсна кола“, улазили у нашу земљу. Темпиран да експлодира на нашој територији, овај експлозив својим ужасним дејством проузроковао је неколико убистава, људи, жена и деце. Чим је утврђено откуда се и како врши ова злочиначка акција, од стране наших власти, предузете су потребне мере, и она је даље онемогућена.

Као што видите, од стране Министарства унутрашњих послова и његових органа учињено је све, да се онемогућава и сузбија свака разорна и злочиначка акција уперена против безбедности наше државе и поретка у њој.

Полазећи од принципа који је дошао до израза и у народној изреци, да је боље и лакше зло спречити него лечити, — Министарство унутрашњих послова руководило се тежњом да организује што бољу и потпунију превентивну службу у циљу обезбеђења и гарантовања личне и имовне безбедности у земљи. Та тежња имала је, без сумње, повољних резултата, што се најбоље документује статистичким подацима о кретању криминалитета. Ови подаци показују да се број убистава у 1931 годни у односу према броју убистава у 1930 години смањено преко 31%, злонамерних паљевина са 41%, и разбојништва са 24%. Уопште, узевши у обзир свеврсте тешких кривичних дела, може се рећи да је број ових у 1931 години био знатно мањи од њиховог броја у 1930 години. Једино се, и то незнатно, за 42% повећао број крађа у 1931 години а нешто више повећао се број кривичних дела: кварења путова, железничких пруга и постројења, прављења лажног новца и прикривања и јатаковања. Број иступа, такође, повећао се са 10.83 процента.

На смањење криминалитета, несумњиво, уз остало, највише утиче добро организована превентивна служба јавне безбедности, а та служба може се успешно вршити само преко једне довољно разгранате и добре организације установа и органа, способних и довољно инструисаних. У погледу ове и овакве организације нарочито се много учинило за последње три године. У 1929 години доношењем прописа о организацији управних и полицијских власти постигло се тако потребно изједначење службе јавне безбедности, и створен је, тако рећи, један организам без којег је та служба готово немогућа. Сем тога, за ово време, учињено је, у границама могућности, много за стручну спрему органа јавне безбедности. Један број полицијских чиновника, изабраних конкурсом, слат је у иностранство у циљу студија. По завршетку студија ови су чиновници упућени на службу у већа полицијска надлештва. Сем тога, да би се полицијски извршни службеници оспособили за испуњавање својих деликатних и важних дужности, и да би се, тако, добио један њихов стручно способан и поуздан кадар, у Земуну почетком прошле године основана је Централна школа за полицијске извршне службенике. Резултати које даје ова школа, како се до сада утврдило, потпуно су задовољавајући.

И у погледу стручне спреме жандармерије учињено је и чини се непрестано много. Курсевима, створеним такорећи још у почетку њеног формирања, постигло се да су органи жандармерије дали врло добре резултате у служби јавне безбедности.

Колико добре резултате вршења своје службе дају органи јавне безбедности (полицијски службеници и жандармерија) најбоље ћете се уверити из факта да је неуспешно истражених кривичних дела у 1930 години било само 3% а у 1931 години само 2.5%.

И као помоћни органи судова, којима је новим кривичним законодавством у целој земљи стављено у дужност вођење истраге по кривичним делима, полицијске власти и жандармерија у истрагама биле су од несумњиве користи.

При оцени вредности наших органа јавне безбедности и њиховог вршења службе, ваља уз наред поменуто, имати на уму да се они имају да боре и са једном особеном врстом злочинаца, познатих под именом хајдука и качака. Но, благодаћећи, опет у првом реду, ревностом вршењу дужности полицијских органа и жандармерије, данас на територији наше државе има још свега два оглашена хајдука, који и сада врше кривична дела. У 1930 години њих је било девет. У току те године уништен су четири. У 1931 години уништено је од преостале петорице њих тројица.

Као што се сећате акције качака и нашим Јужни крајевима била је нарочита жива у првим годинама после ослобођења. Захваљујући удруженим напорима полицијских органа, жандармерије, граничне трупе и месног сановништва, она је сведена на најмању меру. У току 1931 године било је пет качачких упада. У њима је учествовало 28 качака. У борбама које су са њима вођене убијено је 6 качака, један је рањен а један ухваћен. Остали су успели да умакну преко границе.

Сем досада побројаних дужности које проистичу из службе јавне безбедности, Министарство

унутрашњих послова, односно његовом одељењу јавне безбедности — остављено је у надлежност и вршење још неколико специјалних дужности, и то или унутрашњим законодавством или међународним конвенцијама. Једна од тих дужности је старање о јавном саобраћају. Последњих година у циљу регулисања овог саобраћаја издато је мноштво прописа, чије је извршење стављено у дужност органа овог Министарства.

Наше Министарство унутрашњих послова у духу међународне конвенције око сузбијања трговине белим робљем и опојним дрогама као и око сузбијања прављења лажној новца.

Сем тога, од стране овог Министарства, у последње време, показано је нарочито старање за отварање што боље техничке полицијске службе у земљи: У том циљу био је слат извесан број полицијских службеника у иностранство, ради специјализирања у криминалној техници. Оспособљавањем ових службеника створена је могућност да се у свим бановинама образује техничка полиција.

Ради потпуности слике о раду органа Министарства унутрашњих послова — односно органа јавне безбедности износим да је у служби јавне безбедности у току 1931 године погинуло 7 а раније 16 жандарма.

У почетку овог излагања ја сам, као што се сећате, изнео да је снага наше жандармерије, како се види из предлог овог буџета, 18.203 човека. Ради вашег обавештења, напомињем да полицијских извршних службеника има 2.499. Овај број што треба имати на уму, улази у онај, у почетку поменути број 8.275 чиновника и службеника предвиђених у овом предлогу буџета.

На крају дозволите ми још неколико општих напомена.

Нашу народну интелигенцију у највећој мери сачињавају државни чиновници и службеници, те је због тога неопходно потребно државне чиновнике и службенике запослити у акцији која се не исцрпљује само њиховим вршењем дужности у канцеларијама и надлештвима. И ван канцеларија и ван надлештва државни чиновници и службеници нарочито они из подручног ми Министарства имају дужности које треба да савесно и у пуној мери врше у циљу моралног просветног, културног, привредног и социјалног подизања народних маса, у чијој се средини налазе. Проблем организације којој би био задатак да све наше државне чиновнике и службенике упутује на вршење и ових дужности да искористи у поменутом циљу њихове вредности и напоре, свакако заслужује нарочиту пажњу, по мом мишљењу, управо данас у приликама које наше народне масе преживљују. У Закону о унутрашњој управи, органима Министарства унутрашњих послова специјално су наглашене и обележене поменуте дужности. На овом месту налазим за потребно да особито нагласим да ћу водити нарочитог рачуна и о томе колико и како и ове дужности органа подручног ми Министарства врше и извршују, и да ћу, при оцени њиховог рада и њихових способности, имати на уму и то да су, како и колико показали стварних резултата при извршавању ових дужности. А када је реч о органима подручног ми Министарства на овом месту, сматрам за потребно да, уз напред речено, нарочито истакнем да ћу од свих њих тражити да цео њи-

хов рад и њихово држање буду увек прожети и инспирисани њиховом свешћу да су они пре свега и изнад свега у служби народа и државе, према чему ћу сваки акт њихове самовоље, незаконитости, немарљивости и несавесности најстрожије гонити, док ћу према онима савесним и марљивим имати све дужне обзире.

Овако третирајући подређене ми органе, ја мислим да ћу и најуспешније допринети подизању и чувању како њиховог ауторитета, тако и ауторитета њихових поступака, као органа власти.

Сматрам за потребно да дам нарочитог израза и свом уверењу да ћете и ви у улози коју вам је Устав као народним претставницима у односу на државну администрацију дао, вршећи права том улогом опредељена, бити потпуно сагласни самном да је један од основних интереса и државе и народа, брижно чување ауторитета државне власти. Ви ћете — уверен сам — бити сагласни самном да од оних којима је поверено вршење те власти треба тражити, само и искључиво да ту власт савесно и марљиво врше, онако како закони наређују, без икаквих других обзира, пошто једино тако могу бити и остати у оданој служби народа и државе. И зато, ја сам уверен да ви не можете имати ништа противу тога, ако на овом месту изјавим да, као Министар унутрашњих послова, нећу моћи удовољити захтевима ни сугестијама које би циљале на то: било да ма ко од подређених ми органа буде заштићен, ако не врши своје дужности како треба, било да ма ко од њих буде гоњен ако те дужности буде вршио по Закону, савесно и марљиво.

Једновременно изјављујем да ћу радо примати од вас, као народних претставника сва обавештења што би могло користити да будем тачно обавештен о раду и држању подређених ми органа, у уверењу да ћете се и ви руководити при томе, пуном објективношћу и лојалношћу, имајући на уму све оно што сам по овој ствари сада рекао. Уз ово образложење молим Народну скупштину, да прими предлог буџета расхода овог Министарства онако, како га је Финансијски одбор поставио. (Опште бурно одобравање и повици: Живео!).

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Милош Драговић.

Милош Драговић: После овако исцрпног говора г. Министра унутрашњих дела, ја одустајем од речи. (Одобравање).

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Игњат Стефановић.

Игњат Стефановић: Ми данас претресамо буџет једног од најважнијих ресора централне управе, ресора, без кога се не да ни замислити постојање државе, а то је ресор Министарства унутрашњих послова, јер какав нам је правни поредак и јавна безбедност у земљи, таква нам је и држава. Наш народ с правом каже: „Правда држи земљу и градове, а полиција руши оба двоје” — што ће рећи, узалуд држава може имати добре судове, добру просвету и т. д., али ако нема добар и сигуран правни поредак и осигурану личну и имовну безбедност и исправне државне полицијске органе, који то имају да изводе, онда она не може ни опстати. Може на пример држава без просвете, без привреде за извесно време, али без полиције и војске не може ни најмање време, па се

зато о овом буџету мора строго водити рачуна, редуцирајући само оно што је апсолутно потребно.

Да би држава могла да постоји, сваке године требају јој велика новчана сретства, а величина тих сретстава, којима држава располаже, огледа се у државном буџету. Све државе данас, у доба тешких економских и финансијских криза, настојавају да што мање оптерете своје грађане. Ово се постижава у главном смањењем издатака било на пољу инвестиција, било редукијом личних и других издатака. Државе се старају да, штедећи пореске обвезнике, са што мање терета, себе уређују тако, да то уређење не буде ни сувише скупо ни сувише тешко. У томе правцу и наша је држава вршила редукију личних и материјалних издатака. Двапут се до сада смањила плата државним службеницима и обустављало примање нових лица у државну службу. И сада је извршено смањивање плата државним службеницима од 6 до 11%, те ће се на тај начин уштедети око 500 милиона динара. Влада је имала да бира између овога двога, или да смањи плате — или да отпусти 30.000 службеника. Истина је то, да кад има да се бира између смањења плате свим службеницима државним, или да се одједном отпусти, односно редуцира 30.000 службеника, сваки ће се пре одлучити да изврши редукију плата, него да се одједном избаци толики број људи са породицама на сокак. Али се исто тако, а у интересу добре и исправне службе, не би смело дозволити да се за љубав толиког броја непотребног особља закидају припадљености особљу, без кога држава не може да буде. На овај начин редуцирајући државним службеницима плату, укинут им је онај минимум потребан за опстанак једног државног службеника, — што значи, корумпирати своје особље без кога се не може да буде. Не може се замислити месечна плата једном судији од 2500 динара, једном касационом судији и државном саветнику од 5000 динара, а дата им је судбина људи у њихове руке. Много би корисније било да је влада постепено сваког месеца редуцирала извесан број чиновника тако, док не редуцира тај број од 30.000 службеника, боље би било него што је извршила редукију плата а задржала тај број. А овако чиновнику је остало колико да води душу, а то је испод оног минимума који је потребан за одржавање његове егзистенције.

И код нас данас у ово тешко доба тешке привредне кризе чују се са свију страна узвици: „За исцељење од економске кризе једини је лек штедња“. И то је донекле истина, али тај поклич може бити и фаталан по нашу државу, ако се он прихвати и изведе до своје потпуности. Данас спасоносан лек није у неразумној штедњи, већ у продуктивном и корисном трошењу. Штедња је потребна; без ње се не да ни замислити владати у ова тешка времена, али штедња мора бити разумна и са њоме се не сме ићи до безумља, те да се на тај начин укочи точак државне машине. Свакој штедњи има и краја т. ј. догде се сме штедети, а одавде не.

Говори се да буџет треба скресати тако, како би тачно одговарао економској моћи нашега народа за ту годину, а то значи, за колико су пољопривредни производи пали, да за толико треба

скресати државни буџет; на пр. ако су пољопривредни производни пали за десет пута, према томе би требало и буџет смањити за десет пута, а то не би било могуће. Рецимо, да привредна моћ нашег народа износи пет милијарди динара, па сад према горњем мишљењу и буџет би требало свести за пет милијарди динара. Постоји један минимум за опстанак сваке државе и испод тога минимума не може се ићи, па ма колика да је платежна моћ нашега народа. Тај минимум за нашу државу јесте — рецимо — десет милијарди динара, онда се испод тога не би могло и не би смело ићи, јер би се на тај начин изгубио онај трећи елеменат својствен свакој држави, а то је власт. Точак државне машине би стао. Па, рецимо у горњем примеру, приходи државе су пет милијарди, а овај минимум за постојање државе јесте десет милијарди. Онда како би се ова разлика нашла да се буџет реалише? Тражили би се зајмови, док народ не би преболео кризу. Г. Министар је свој буџет у Финансијском одбору смањио за деветнаест милиона динара, па се бојим, да Г. Министар није избрисао неку важну позицију, а задржао неку, не много или ни мало важну. И ако је Г. Министар свео буџет његовог ресора на минимум, ипак налазим, да је могло још мало да се скреше на личним расходима, а ево где: По закону о унутрашњој управи од 19. јуна 1929 године установљено је у самом министарству пет генералних инспектора, којима је задатак, да контролишу унутрашњу управу у целој држави. А по Закону о подели земље на бановине од 3. октобра исте године установљено је у целој земљи 22 окружна инспектора са скоро истим задатком. Када су установљени генерални инспектори, није се знало, да ће се доцније установити и окружни инспектори и сада, или требају једни или други, а обе врсте не требају. Па кад се узме да и у самој централи имамо тринаест, које обичних, које полицијских инспектора и када се узме да у свакој банској управи имамо и банских инспектора са истим дужностима, онда нам је јасно, да би неки од ових и оволиких инспектора могли комотно да изостану. Ово је једино Министарство, које има пет врста инспектора и то: генерални, обични, бански, окружни и полицијски и над њима одозго врховни инспектори. Па, и поред оволиких инспектора често читамо по новинама, да је тај и тај полицијски писар извршио толико и толико утаја, што значи, да је надзор над нижим особљем и сувише лабав, јер да је мало већи надзор био од стране ових и оволиких инспектора, не би се дала могућност да један полицијски писар узима новац од приватних лица по разним пресудама за читаву годину дана и за себе да задржи, а да га за оволико време нико не преконтролише. Тако пре неки дан читали смо у новинама, да је неки полицијски писар Видић из Смедеревске Паланке, одговарао код суда за 96 дела утаје у службеној дужности, па онда, пре две године један писар Среза врачарског утајио је реко четири стотине хиљада динара новца, које је наплатио од разних лица, по разним пресудама, па побегао. Да је овде било мало већег надзора над овим чиновницима, не би им се дала могућност, да оволике суме новца утаје, а да за то не одговарају и њихове не-

посредне старешине, као и они инспектори, који су били дужни да чешће врше ревизију над нижим полицијским особљем. Потребно је да сваки посредни старешина свакога дана пред излазак из канцеларије, а пред вече, призове свога писара извршног одељка и прегледа му рад тога дана, да ли је што наплатио новаца по извршеним пресудама и по осталим одлукама власти и да ли је тај наплаћени новац предао надлежној финансијској управи, те му се на тај начин не би дала могућност, да утаји велике суме новаца, изузев оно, што је тога дана наплатио, а то није толика сума новаца, колика би била, да је целе године наплаћивао, па би зато било потребно унети у закон, да за све утаје, које почине потчињени органи одговарају и њихове старешине, ако сваког дана нису вршиле преглед над њиховим радом онако, како је то прописано.

Прошле године у предатној Србији установљени су срески судови те је на њих прешао сав рад око вођења истраге и извршења, тако да су полицијске власти задржале чисто полицијску службу, а у срезовима, како ми се чини, задржат је исти број особља, као и кад није било среских судова, па би за толико требало редуцирати број особља по срезовима.

Неопходно је потребно груписати срезове, који су сувише мали, па онда утврдити формацију чиновника и осталих службеника у сваком таквом срезу. Мени је познат такав један срез, који је сувише мали, а кошта државу — у погледу особља и издржавање уопште — исто тако као да је и велики. То је Срез дојрански у Вардарској бановини, који има свега три општине са десет хиљада становника а у њему постоји: Један срески начелник, два писара, два практиканта, два служитеља са свима потребним референтима — санитарским, шумарским, ветеринарским, и т. д. Ја верујем, да овакових срезова има још у нашој држави, па би било неопходно потребно, да се они групишу и створе веће срезове, како би се на тај начин један део чиновништва ослободио. Што се тиче формације чиновника потребно је, да се законом утврди, колико сваки срез с обзиром на његову насељеност, развијеност саобраћаја и т. д. мора да има особља, и да се преко тога утврђеног броја не може нико други поставити, док се неко место у томе срезу не упразни. По досадашњој пракси, по буџету се одреди рецимо 300 полицијских писара, па их после Господин Министар распоређује по бановинама, те се често дешава, да у једном срезу који је много већи има исто толико писара као и у другим са много мање становника.

Друго питање које желим овде да истакнем јесте питање општина, које је сада — баш ових дана — најактуелније. Потребно је што пре донети закон о општинама и одмах извршити изборе, те да се на тај начин уклоне они претседници општина, који су народу већ постали тешки. Познато нам је, да су последњи општински избори извршени још августа 1926 године и да има још општинских управа, које су тада изабране, а још су у дејству. Даље знамо, да је један повећи део општинских управа постављен од стране Банова и самог Г. Министра; даље знамо и то, да се тим постављеним општинским управама не можемо

баш похвалити, а нарочито са оним, које су одмах после шестог јануара постављене од бивших великих жупана. Тада су срески начелници махом предлагали великом жупану да се поставе за претседнике општина њихови симпатизери, и ближи пријатељи а од њих имало је и таквих, који нису имали баш сјајну прошлост. Овако постављени претседници општина радили су шта су хтели, само су гледали да се не замере онима, који су их поставили на та места, а народ је патио од таквих општинских управа.

Што се тиче полицијског особља и вршења њихове службе, могу са задовољством да констатијем, да је у главном свуд било као што треба. Познато нам је из ранијих времена, да је народ много патио од несавесних полицијских органа, али је у року од две три године полицијски апарат тако прочешљан, да су заиста остали у служби само они који су исправни. Господин Министар прво је устројио квалификације за своје полицијско особље и добро их материјално осигурао, тражећи од њих само савесно вршење службе. Тако, среском начелнику да би подигао углед, дао му је право да може напредовати до треће положајне групе, давши му и бесплатан стан. Тако је на тај начин постепено повлачено неквалификовано чиновништво и замењивано квалификованим све до прошле године, када је изменом Закона о Унутрашњој Управи дата могућност, да се у полицијску службу могу примити и неквалификовани чиновници, што налазим да није баш било на свом месту. Познато нам је да је појам о части и моралу код школованих чиновника другојачији а другојачији код нешколованих. Част и поштовање изузетцима. Школован човек има да ризикује школу од шеснаест година, ако би учинио неку недозвољену радњу, која би га компромитовала, а нешколован нема шта да ризикује. Има нешколованих органа којима је свеједно, а био у апсу, а био на положају, јер нема шта да изгуби, а да је то тако доказују оволике утаје, које чине полицијски чиновници у службеној дужности све неквалификовани, али ни један до сада није извршио утају у службеној дужности од школованих људи — колико је мени познато. А и крајње је време да се једном у овој држави уведу сви квалификовани чиновници, јер хвала Богу имамо у земљи три пуна Универзитета. Потребно би било ради саме спреме, да се млади писари приликом првог постављења упуте у општину, која је у среском месту, те да ту прво науче администрацију, па после шестомесечног курса да се упуте у срез на своју редовну дужност, јер је нелогично да један писар, који никада није био у општини, врши ревизију над општином, а ни сам не зна општинску администрацију као: преглед општинске касе, преглед војних аката, мобилизационе ствари и т. д. Све ово државу не би коштало ништа.

Даље сматрам за своју дужност да напоменем Господину Министру, да је у интересу службе, да чиновнике не поставља у место рођења, јер знамо из искуства, да су ти чиновници из места рођења под утицајем својих фамилија и других рођака и пријатеља и да им је скоро немогуће да се исцупају испод њихових утицаја у погледу вршења службе.

По партији 373 предвиђена је сума за путне трошкове чиновника 666.904 дин. Ја нећу да улазим у то да ли је ова сума велика или мала за наведenu циљ, али бих сматрао за дужност да напоменем Господину Министру, да се полицијски органи само по прекој потреби премештају и ако се премештају да се не премештају с краја на крај државе без икакве велике нужде, тако, да би се на тај начин избегавали огромни селидбени трошкови. Не спрематити никакве километарске указе, већ премештаје вршити, од случаја до случаја, а ко жели премештај нека тражи молбом.

Сматрам за потребно да се осврнем на говоре појединих посланика у Финансијском одбору, где су излагајући и претресајући буџет овога ресора изјављивали, да данас имамо не 14 већ 23 Министра, рачунајући ту и 9 банова, пошто они имају ранг и плату министра и да то све много стаје. Ја налазим да то није тачно. Да по закону имамо 14 Министара а не 23. Што се тиче постављења 9 Банова, могу слободно рећи, ако не коштају мање, не коштају ни више, него што су коштали 33 велика жупана, место којих су дошли 9 банова. Могу слободно рећи да су бановине наше највеће тековине од ослобођења до данас. Бановине су нове институције и оне полако утиру пут и разрађују се и ја тврдо верујем, да ће кроз кратко време свет увидети њихову корисност и да ће их сматрати као неопходно нужне. Народ је дрекнуо на њих било због личности банова, који су бирократи, било због велике трошарине, коју народ мора да плаћа у корист бановина, али је иста сада смањена и према томе отпада она неоправдана вика на бановине.

Ми смо и раније пре 6 јануара тражили да самоуправне јединице буду велике и економски јакe, како би могле одговарати своме задатку и нешто створити не чекајући све од централе и ево сад смо ово дочекали, па сад треба то чувати, а не кукати на њих. Пре смо имали 33 жупаније тако, да је скоро сваки округ имао жупанију, па смо са том деобом били незадовољни, налазећи да овакве мале самоуправне јединице нису у стању ништа да створе, већ скоро цео њихов буџет оде на личне расходе. Тако мале јединице нису биле у стању да створе ни један већи посао у жупанији, као: путеве, железнице, бање и т. д., па је због тога цео народ осуђивао овакве мале јединице и тражио груписање и стварање већих самоуправних тела. Бановине су прављене када је било свега у изобиљу, па је одмах по њиховом остварењу дошла ова тешка криза. Грешка је бановина што су оне, наставши се у изобиљу свега у моменту стварања, хтели за ноћ да створе све, — и модерне путеве, готове за туризам, и уређене бање и железнице и банске палате и основне школе и т. д. а и банови су се утркивали ко ће боље да уреди своју бановину, па од једном је стегнула криза, а буџет скоро остао исти и због тога је народ јаукуо на бановине као на институције, које коштају много, а од њих се никакве користи нема. Ја сам тврдо уверен да ће народ, чим се ова привредна криза преболе, заволити толико бановине, да ће их сматрати као нешто, без чега држава у опште не би могла. Ми би смо само желели, да се

што пре уведе тај самоуправни живот по бановинама, да би се на тај начин дала прилика народу, да они сами, сваки у својој бановини а преко и својих банских посланика, решавају о бановинским буџетима и о потребама своје бановине.

Што се тиче јавне безбедности и поретка у земљи, можемо се тиме похвалити. Свака држава па и наша има својих пријатеља и непријатеља. Свима нама је познато, да су на нашу земљу наслупали многи — не само спољни, већ и унутрашњи непријатељи, а који сада живе у иностранству. Познати су нам они атентати са пакленим машинама у нашим возовима и оних експлозивних машина на појединим железничким станицама. Све су то скоро наши органи безбедности, извршиоци тих дела, похватили и предали надлежним властима ради суђења. Да су органи јавне безбедности вршили своју дужност, као што треба, види се по жртвама, које су они имали. Да би се нашли добри и исправни органи безбедности и да би се држава бранила од њених непријатеља, потребна су већа новчана сретства. Свуд се може штедети а на извршним органима не, јер се обавештајна служба, без које се не може замислити једна модерна држава, не може вршити без новаца.

Са изложеног гласају за буџет овога ресора.
Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Д-р Иван Палечек, народни посланик:

Др. Иван Палечек. Господо, народни посланици, посме испрљивага и ванредног инструктивног извештаја Г. Министра унутрашњих дела, скоро и ја не бих имао разлога да узмем реч у овој расправи. Међутим, Г. Министар унутрашњих дела је управно на нас један апел и ја држим да смо ми дужни да на тај апел и одговоримо. Министарство унутрашњих дела сигурно претставља онај ресор који ће за политику од 6 јануара 1929 године пред неупућеним светом имати да поднесе најтежи подијум. Међутим господо, ја држим да не би било са наше стране праведно када би ми дозволили да тај подијум носи само Г. Министар унутрашњих дела садашњи и његов предшасник и цела Влада, него да праведност изискује да ми тај подијум са Краљевском владом поделимо. (Министар унутраш. дела Др. Сршкић: Тако је). Ја то, господо, спомињем ради тога, јер подијум на Министарство унутрашњих дела ће лежати највише ради тога, што из тога ресора потичу сви они закони који су почев од 6 јануара 1929 године ограничавали политичке слободе народа.

Овде смо у Народној скупштини чули неки апел управљен на Краљевску владу а нарочито на Министарство унутрашњих дела, да би већ било време да се онај обруч којим су стегнута политичка права грађана, мало попусти. Ја држим, господо, да у томе апелу проистеклом из Народне скупштине и од уважене господе посланика, да ми у томе апелу не смемо називати неки несклад између Народне скупштине и Краљевске владе. Разлика између нашега становишта у погледу слободоумља и становишта Краљевске владе не постоји. Разлика може да лежи само у томе што Краљевска влада већ по своме положају, већ зато што има да поднесе већу одговорност него Народна скупштина која носи само политичку одговорност дочим Влада носи и правну одговорност,

да влада велим, већ обзиром на то, имаде не само право него и дужност да кад удовољава нашим жељама изнесеним овде у Народној скупштини буде опрезнија него ми који те жеље изнашамо. Господо, ако ја то износим, ја то не износим у интересу Краљевске владе него у интересу наше политике. Наша политика најмање изискује да ју извршује Влада која има потпун ауторитет и која има не само ауторитет тај да ужива поверење Круне, него да ужива и поверење народа, односно поверење Народне цкупштине.

Господо, кад сам споменуо ограничење уставних прописа односно политичких слобода грађана, хоћу само са пар речи да истакнем зашто је до тога ограничења дошло, а пре тога морам да изјавим то да акт од 6 јануара 1929 године како се то злонамерно а нарочито у хрватским круговима шири, да тај акт од 6 јануара није био наперен против Хрвата, дапаче да није наперен против хрватских велико-издајничких тенденција. Јер нико разуман не може да претпостави да би Хрвати, који су се кроз столећа борили за своје уједињење и који су га на концу конца постигли, — нико разуман не може претпоставити да би Хрвати ишли за једним циљем који, обзиром на чињеницу да Хрвати на највећем делу нашег заједничког народног територијума живе измешани са Србима, да би Хрвати обзиром на то могли ићи за таквим циљем који би их сигурно довео до разједињења и који би се могао уопште постићи само или грађанским ратом, дакле најстрашњом формом људске борбе или по туђинској команди, дакле и на туђинску корист.

Господо, прво што се режиму од 6 јануара 1929 год. приговара јесте апсолутизам. Под апсолутизмом разумева се форма Владе без парламента. Међутим, господо, ја држим да могу смело утврдити, да нема државе, макар какве слободумне установе она имала, која не би могла доћи у положај да Влада мимо Народне скупштине и падаче против воље Народне скупштине. Узмите н. пр. случај да се једној Влади ускрати буџет и да она услед тога буде присиљена да даде демисију. Сад што се може догодити? Или да та демисија буде прихваћена или не, и ако буде прихваћена, да се постави нова Влада. Међутим може се догодити и тај случај, да и нова Влада не добије поверење Народне скупштине и да уопште не буде могућности да се буџет донесе. Е, господо, сад би наступило стање које се зове екс лекс, и ја вас питам, да ли себи можете замислити једну Владу, која би постојала на челу једне државе, а која би се нашла у екс лекс стању, а да не извршује задатке, који су неопходно потребно за народни, односно државни живот. Ако би се таква једна Влада нашла, она би довела земљу до анархије, јер она не би смела да троши на војску, на чиновнике, ни на органе јавне безбедности. Ја држим да је сваком јасно, шта би било ако би једна таква Влада стала на становиште, да се не сме владати против јасно изражене жеље Парламента односно народа. Ја могу лепо да замислим још један случај, који би и код најслободоумнијег света произвео уверење да се може и сме владати без Парламента, а то би био случај, кад би настала немогућност, да Парламенат донесе закон чије је одла-

гање немогуће. Господо, са законодавством као што знате, ствар стоји тако да оно увек далеко заостаје иза жеља и тегоба народа. Ви имате случајева да становите јасно изражене жеље народа, морају да чекају не само године и деценије него чак и једно цело столеће, док нађу изражаја у законодавству. Према томе да је код нас уведен апсолутизам и с тога једног јединог разлога, да ми донесемо у потребном темпу и времену све оне законе које је изазвало наше уједињење, ја држим да би тај једини разлог био довољан, да се код нас за становито време уведе апсолутизам.

Мене, господо, не би ни најмање сметало, ако би ви мене ради овакве изјаве назвали реакционарем. Реакционарност је једна ствар, као и свака ствар, која може бити добра а може бити и лоша. Погледајте само примере у свету, тражите примере код просвећенијих и напредних народа, на пример код Енглезе. Шта је за њих опортуно, да ли реакционализам или напредак, према томе шта потребе изискују. Ако је потребно, ако они за потребно сматрају за њихов државни живот, они ће увести слободну трговину, ако држе да је наишла друга потреба, они су приправни да вањску трговину ограниче свакако на бази једног реакционарног система. Узмите, на пример, у Енглеској пример из покрета за ослобођење Индије. Ми ту видимо како се сваки час реакционарне методе са методама слободњачким замењују. Ви знате врло добро, господо, да је г. Ганди вођа индијског покрета био затворен. То је свакако једна мера која се обично назива реакционарном када се ради о затвору и прогону политичком. Кратко време иза његовог затвора г. Ганди, може бити у каквој луксузној кабини и у каквим салонским колима, доведен је у Лондон на конференцију Округлог стола. Како знате, та се конференција завршила за енглеско становиште негативно и сада видимо и знамо да се г. Ганди налази опет у затвору.

Дакле, господо, ништа ни не смета ако ми ко приговори да сам реакционарац. Тај приговор, међутим, реакционарство ми много мање можемо очекивати од неких данашњих политичких противника. Господо, можда ви нећете се сетити онога што ћу ја сад казати.

Влада г. Петра Живковића није прва апсолутистичка Влада у нашој држави. Ја ту не мислим на ону Владу која је образована код нас одмах после нашег ослобођења и уједињења, док није било још Парламента, него ја имадем пред очима ону Владу којој сам имао и ја част припадати, а то је Влада г. Љубе Давидовића. То је била Влада у којој су суделовали демократи, у којој је г. Светозар Прибичевић играо једну од највиднијих улога и у којој су суделовали такође и социјалисти, дакле једна странка којој се обично не приписују реакционарске тенденције. Та Влада је водила управу наше земље некако по концу године 1919 до конца фебруара 1920 године. Ви, господо, знате да је у оно време постојало Народно претставништво, које додуше није било изабрано онако како се то бира у нормалним временима, али које је ипак било опћенито познато као једно Претставништво и као један орган законодавства. Па шта смо ми доживели, господо, са Владом г. Љубе Давидовића? Она је неколико месеци вла-

дала без Парламента и вршила је место Парламента тај законодавни рад. Народно претставништво за време те Владе господина Љубе Давидовића није се сазивало, наравно уз пуну одговорност тадашње Владе, па ипак је Влада г. Љубомира Давидовића и г. Светозара Прибићевића донела ванредно важних закона у форми уредаба, као на пример Уредбу о уређењу наше валуте. Уређење валуте је било онда ванредно важно питање и није трпело одлагање, донела је један закон којим су регулисане чиновничке плате, тако да су потпуно удовољена тражења чиновника, која је уредба битно оптеретила државни буџет, — и онда да вас сетим и на то да је та Влада господина Љубомира Давидовића и Светозара Прибићевића била израдила изборни закон, односно изборну уредбу, коју је предложила Њ. В. Краљу на санкцију, која је санкција по нашем Краљу ускраћена, услед чега је дошло до демисије Владе г. Давидовића и до образовања једног коалиционог кабинета у коме су учествовали радикална и друге странке, која је донела Изборни закон на темељу кога су извршени избори за нашу Уставотворну скупштину. (Елегових: Све је то било пре доношења Устава!)

Потпретседник Др. Коста Поповић: Немојте прекидати говорника!

Др. Иван Палачек: То је било пре доношења Устава и ја тај режим гг. Давидовића и Светозара Прибићевића нисам назвао протууставним, него апсолутистичким, јер сваки је режим апсолутистички који влада без Парламента, који постоји за трајања те Владе.

Господо моја, чињеница да је Наш Краљ ускратио санкцију томе споменутом Изборном закону, нама је доказом како деликатно врши Наш Владар Своје владарске послове и да зна кадгод бити либералан и много либералнији него политичке вође, који се врло радо изигравају као браниоци слободе, као браниоци уставности и као противници апсолутистичког режима.

Ја, господо, кад све то спомињем, ја нећу да тадашњој господи, садашњим уваженим вођама опозиције стављам приговоре, него да из њихове политичке прошлости изведем један аргуменат за наше становите, да могу наступити времена, кад се може и мора владати и без Парламента, ако се хоће да земља не доведе до пропасти.

Господо, пошто, како сам већ рекао, акт од 6 јануара 1929 год. није био наперен против никаквим велеиздајничким тенденцијама, хоћу да кажем укратко проти чему је он био уперен и зашто је дошло до њега. Дошло је до њега ради тога, што је деловање тадашњих политичких странака, које су биле образоване на критерију племенском, верском и регионалном, довело до тога, да је постала немогућа свака манифестација јавног живота у нашој држави, без тешких трзавица и потреса, које већ саме могу да доведу једну државу до расула и без велеиздајничких тенденција.

Господо, акт од 6 јануара није био само једна манифестација за народно јединство него је био и једна манифестација за кидане са прошлошћу и овај нам је акт такође показао пут, односно сретства, којима ће се моћи доћи до тога да

се више не поврати оно што је било. Сваки онај који је пристао уз акт од 6 јануара 1929 године, био је начисто шта ће следовати, он је био начисто да ће се за превођење тога новог система одобрити таква средства која се у опште сматрају ограничењем уставних, односно политичких слобода грађана. И ако данас когод од нас изриче какво разочарење у томе погледу, тај доказује да није ни мало проницљив политичар. Ја хоћу да наведем само неке законе којима су та политичка права грађана услед режима од 6 јануара 1929 године ограничена. Пре свега, хоћу да наведем Изборни закон, изборни ред што га је донело Министарство без Парламента. Господо, најтежи приговор који се томе изборном реду ставља јесте да је тај изборни ред тенденциозан. Међутим, господо, не треба заборавити да је сваки изборни ред тенденциозан, и онај најслободоумнији. Ви знате, господо, како изборни редови који се базирају на општем, једнаком, тајном изборном праву, како ти изборни редови такође иду за становитим тенденцијама. Колико сам пута чуо код претресања изборних редова, да један изборни ред иде за тим, да осигура правичност односа, да фаворизира велике странке. Па узмимо, напоскон, да постоји један Изборни закон, који би потпуно одговарао жељама и вољи народа, по коме би народна воља дошла до изражаја у целости. Премда ја, господо, не могу да такав изборни ред замислим већ и са тога разлога који сам већ пре споменуо: да законодавни рад увек врло заостаје за жељама народа. И у осталом, господо, кад народ своју вољу очитује на изборима, он очитује само толико да даје својим становитим одабраницима овласт да заступају његове интересе по своје нахођењу. И, господо, узмите западне и северне културне напредне државе; и код њих изборни редови имају становите тенденције које се не налазе сасвим у складу са жељама народа, и које те народне жеље не могу да доведу увек до потпуног изражаја.

То су вам све оне земље и државе у којима постоји дводомни систем. И такав изборни ред са дводомним системом је тенденциозан. Она права, непатворена воља најширих слојева народа долази до изражаја код избора за Доњи дом. А Горњи дом, шта он претставља? Претставља коректуру једне јасно изражене опћените народне воље.

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господине посланиче, ваше је време прошло.

Др. Иван Палачек: Ја ћу господо гледати да будем ускоро готов. Дакле, господо, дводомни систем који има да корегира изражену вољу код избора за Доњи дом, за Народну скупштину, има становиту тенденцију која не стоји потпуно у складу са јасно израженом вољом народа. Према томе, господо, ја држим да нашем Изборном закону нико не може приговарати што има становите тенденције. Ви знате, господо, шта се имало са режимом од 6 јануара да запречи. Имало се да запречи да не дођу нигде до изражаја старе партије које су изабране на племенском, на верском или на регионалном критеријуму. А ја не знам како би се томе стало стало на пут на други начин него што је то учинио Изборни закон.

Што се тиче, господо, права скупљања, ту ствар стоји отприлике онако као и са слободном штампом. Пала је овде реч у Народној скупштини да је свака слободна штампа добра. Господо, ја држим да се тако што не да утврдити. (*Васил Грђић*: Само у границама закона). То је онда питање граница. Али није пала само та изјава него и друге. Ваша је изјава, г. Грђићу, била у томе смислу, али је било и друкчијих изјава. Било је на пример и изјава које су гласиле: свака је слободна штампа добра. Господо, ко признаје ванредну важност јавне штампе тај не може да се стави на становиште да је свака штампа добра. Штампом се исто тако могу чинити и недела као и изговореном речи. Ви можете штампом починити и најситније преступе, увреду поштења, односно псовку, али можете штампом да почините и најтежи злочин уморства. У штампи може да дође до изражаја долус-зла накана једног интелектуалног починиоца уморства. Према томе не може се апсолутно рећи да је штампа у сваком случају добра ствар. Пита се само: јесмо ли ми имали разлога да одобримо ограничавање слободне речи. Господо, ко се сећа свега онога што је претходило 6 јануару 1929 године, и шта је све наша штампа писала, тај мора доћи до уверења, да је један од главних криваца расулу које се тако манифестовало у последњој скупштинској седници од 1928 године... (*Милоје Сокић*: Кад се догађаји само регистирају у штампи онда до ње не може бити кривице). Господо, немојте тако говорити, јер ми нисмо имали само информативних листова, него смо имали и партиских листова. (*Милоје Сокић*: Који су били плаћени од бивших режима). А ја вас питам, је ли то стоји да је у нашим партиским листовима долазило само регистровање или и становите тенденције, које су биле у противности са принципима народног јединства и међуплеменском и међуверском слогом у нашој држави. (Одобравање. *Васил Грђић*: Са престанком партија престало је и такво писање. Претседник звони. *Милоје Сокић*: Ми смо регистровани само што сте ви радили, и да нисте тако радили, штампа не би регистровала).

Господо, ја кад приписујем велику кривњу нашој штампи за расуло до кога смо скоро дошли, ја нећу да кривим целу штампу. Па то би била највећа неправда. Онај који је само регистровао догађаје, тај је потпуно извршио своју грађанску дужност. Моје речи су управљене само противу оне штампе, која није регистровала, него је износила тенденције које сам жигосао као забрањене. А, господо, ја не узимам у заштиту... (*Милоје Сокић*: Кад већ чините ограде, онда кажите на кога се то односи и која је то штампа, која је тако писала), Ја бих могао још и разних других ограда чинити, али немојте, господо, на то заборавити: Ако државна власт дође у положај да одређује превентивне мере да се нешто што се било указало штетним докине, онда често морају да страдају и они који су невини. И највећа је жалост код ових мера, да, ограничење слободе штампе код нас, доноси терете и оној штампи, која се може назвати пристojном и исправном. (Гласови: Тако је). За то, господо, ја не устајем овде као бранилац ограничавања сло-

бодне речи, него устајем у одбрану режима који је имао темељитих разлога да слободну штампу ограничи.

Господо, ја се са свим придружујем апелу оне господе, која су изразила жељу, да се ове мере, које ограничавају националну слободну штампу, слободу састајања и удруживања, да се ублаже. Међутим, господо, то није тако једноставна ствар. Мора се најпре испитати да ли услови за дизање тих забрана, тих ограничења, већ постоје. То је у првом реду дужност Владе да испита да ли су ти услови наступили. Ја држим да има знакова по којима би се могло судити да је умирење духова већ прилично наступило. Доказ томе су ми баш ове сугестије, које су пале од становите господе, да се ограничења политичких права наших грађана по мало почињу да повлаче. То је један апел, који ми сви можемо да управљамо на Краљевску владу и ја сам потпуно уверен да ће Краљевска влада ове наше сугестије стварно и темељито испитати и донети потребне одлуке. (Један глас: То нису сугестије, него захтеви.) Гледе захтева изразио сам већ своје мишљење, то јест да Влада мора бити и да има право и дужност да буде опрезнија кад испуњује наше захтеве, него кад их ми стављамо. (Одобравање и плесак.) Ја се придружујем томе апелу, да се Влада озбиљно позабави са питањем: јесу ли већ овакви моменти наступили. Међутим, господо, да се Влади у томе правцу олакша положај, постоји и на нама једна дужност, и ми треба да избегавамо све оно што је кадро да дира у осетљивост појединих делова нашега народа. (Одобравање и повици: Тако је!)

Ја, господо, нећу да тврдим да је у нашој Скупштини дошло злонамерно до таквих изјава, које би евентуално Краљевској влади могле отежати ублажавање ограничења политичких слобода грађана, али има ипак неких ствари које морам да споменем. Пре свега морам да споменем једну изјаву, која је дошла из уста једног нашег посланичког друга, кога ми сви ценимо као великог Југословена и коме нико не може импутирати да је ту изјаву учинио у каквој злој намери. То је изјава која гласи: да хрватско питање није још решено.

Ја, господо, држим да је за нас и за нашу државу хрватско питање решено. (Бурно одобравање, плесак и повици: Тако је!) И кад ме запитате, како је решено, одговорићу вам да је решено исто онако како је решено питање српско. (Одобравање и плесак), и како је решено питање словеначко (Одобравање и плесак), решено је, наиме, по принципу потпуне равноправности свих наших држављана. Ви би могли питати такође, како је решено питање католичко. То питање би било, кад би постојало, важније него хрватско питање, јер ми у нашој држави имамо више католика него Хрвата. (*Др. Гргур Анђелиновић*: Ко је то тако рекао о хрватском питању?) То је, господине Анђелиновићу, рекао г. Др. Гргур Анђелиновић и ја сам то чуо на своје властите уши. Ја, господо, могу и дословце да цитирам те његове речи. Он је рекао: Господо, немојмо се ваврати, хрватско питање још није решено. (*Алек-*

сандар Додић: И не ће бити решено све док Грга не буде Министар. Смех).

Ако сам се ја случајно преварио, или ако г. Анђелиновић заиста ово није рекао, или ако сам ја ово погрешно чуо, ја онда повлачим све оно што сам о томе говорио. Ја сам то чуо од г. Др. Анђелиновића; усталом сасвим је свеједно ко је го рекао, да ли је рекао г. Др. Анђелиновић или покојни Никола Пашић, само је то незгодна ствар. Не ради нас, господо, јер ми знамо све оно што се износи у погледу осетљивости и неравноправности Хрвата. То није тако страшна ствар, али би била страшна ако би се неко позивао на изјаве у нашем Парламенту, изјаве које би остале без протеста: Да хрватско питање у нашој држави још није решено... (Граја).

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Молим вас, господине посланиче, да завршите свој говор.

Др. Иван Палачек: Ја сам скоро готов. То би могло, господо, бити кад би овакве тврдње изражене у нашем Парламенту који је Парламент донео режим од 6 јануара 1929 године остале без протеста. У томе случају могло би се нашкодити нама и нашем међународном положају. Јер, ви знате да никада не би дошло до образовања ове наше државе, да није, у времену кад су склапани мировни уговори, у целој нашој држави, слављен принцип народног и државног јединства Срба, Хрвата и Словенаца. И, господо, била би жалосна сведоџба за нашу државу кад ми ни данас, после 12 година, не би решили хрватско питање. Зато, ја против тој добронамерној изјави оштро протестујем и тврдим да је у нашој држави хрватско питање решено. Тврдити да то питање није решено зато што се по нахоу неке господе другога не извршује принцип равноправности Срба, Хрвата и Словенаца, не би било целисходно, јер кад би и то било тако, тиме се не би отварао изнова хрватско питање. Јер, господо, кад би, ради тога што се Влада или Народна скупштина, или каква друга власт не држе племенског кључа у постављању чиновништва у разним гранама нашег државног живота, — кад би то значило да се поново рађа хрватско питање и да оно није решено, онда би сваки могао тврдити да ни друга питања нису решена. Ни питање заштите приватне својине, по тој логици, не би било решено, јер се у натач тога и краде и робује. (Гласови: Тако је)... (Др. Грга Анђелиновић: Ви као ној забијете главу у песак... Др. Никола Никић: Идите у народ па тако говорите)... Ја сам, драги г. докторе Никићу, овако говорио и по хрватским селима, по оним селима која су у целости припадала раније бившој Радићевој странци... (Др. Никола Никић: Говорите тако као да не постоји, то значи забијати главу у песак!)

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Господине посланиче, ја вас молим да завршите ваш говор.

Др. Иван Палачек: Ја хоћу, господо, да утврдим да сам ја, од како се бавим политичким пословима — а то је још из времена мога универзитетскога рада — увек заузимао исто становиште у погледу нашег народног јединства. — Господину Никићу ћу

одговорити да сам ја ово становиште које данас овде заузимам, заузимао и приликом агитације у прошлим изборима, — и то у чисто хрватским селима, која су све до избора припадала искључиво Радићевој странци и која су код ових избора дала данашњој Влади поверење са 95%. Хоћу да нагласим и утврдим да сам и пред мојом браћом Хрватима у свако време и на свакоме месту тако говорио. Ја, господо, немам никакве посебне дужности за хрватске интересе. Ја непознајем посебне хрватске интересе, не познајем посебне српске интересе и не познајем посебне словеначке интересе. (Одобравање). Ја сам исто тако и исто толико Србин и Словенац као што сам и Хрват. (Бурно одобравање). Па према томе имам пуно права да искрено кажем оно што држим да неваља без обзира на то је ли то корисно или није за посебне интересе Срба, Хрвата или Словенаца (Узвици: Тако је!)

А сада ми дозволите, господо, да се укратко осврнем на тако звани племенски кључ, о коме се толико овде код нас говорило. Ја нећу да тврдим да нема случајева где би могао осећај или интерес равноправности Хрвата у нашој држави бити повређен. Далеко је од тога моја мисао. Али, господо, има ствари о којима се говори у нашем Парламенту и у Парламентима у опште, и о којима се говори и у широким слојевима народним, а за које је по кад кад боље да се не спомињу у Парламенту, па макар и биле истините. Јер, господо, немојте заборавити, код таквих изјава које падају у јавности, није само важно то, како их схвата онај који их чини, него је врло важно и то, да ли су те изјаве кадре да чију осетљивост повреде. А најважније је то да се запита, хоће ли се те изјаве у широкој јавности онако схватити како су намишљене. Ми у данашњем времену, у ово тешко доба, морамо нарочито бити пажљиви шта изјављујемо и како изјављујемо. Јер, господо, на нас не пази само цео наш народ него на наш рад пази јак и иноземство, а највише на ове наше изјаве и наш рад полаже непријатељско иноземство. Зато, господо, ако и има разлога да се износе наше тегобе, немојмо их увек износити пред Народну скупштину и широку јавност, јер има и других места где се то може учинити, али само на тај начин да те изјаве, ако би се криво схватиле или злонамерно тумачиле, не би нам могле нанети онакву штету каква нам може бити нанета ако се оне без икакве критике износе у јавности.

Господо, са упадицама које су овде пале, ви сте не мало одвели од онога што сам хтео да кажем. А сада ћу да наставим нешто у погледу онога становитога кључа који би по становишту извесне господе требао да се усвоји и врши. Ја држим, господо, да се политика владина не да вршити по некоме кључу. У првоме реду не да се вршити по племенском кључу. И кад би се напукон и прихватило то становиште за племенски кључ, још како тако; али ако се ми ставимо на становиште да се у нашем државном животу мора придржавати племенскога кључа, онда би се одмах јавно и неки други кључ, кога би се исто тако морали држати

Прихватите ли племенски кључ одмах ће вам се јавити бановине, које ће такође тражити свој

кључ, иза бановина доћи ће поједини сталежи, па ће и они тражити свој кључ и на концу конца, господо, доћи ће и наши сељаци, па ће од нас затражити кључ који отвара 80% свих државних брава. Дакле, господо, ако кажете да ће они са пуним правом чинити, ја такође кажем, да ће и ови са пуним правом чинити, али само у случају ако се и сви остали кључеви буду узели у обзир.

Ја, господо, нећу више да дуљим, него ћу на крају крајева још само то да изјавим. Кад будем гласао за буџет Министарства спољних послова, као што сам гласао за целокупан буџет, мене не воде само разлози, који леже у водству наше унутрашње политике. Ја поклањам потпуно поверење Краљевској влади не само зато, што је она водила добру унутрашњу и добру државну политику, него ја јој поклањам поверење и ради тога што сам пратећи инострану непријатељску нам штампу могао да схватим да непријатељска инострана штампа региструје сваки, ма и најмањи инцидент, који би нашој Краљевској влади могао да шкоди. Нико толико не жели да ова Влада и овај режим и овај систем падну, као што то жели непријатељско нам иностранство. И, господо, да нема другога разлога, ја бих већ и с тога разлога гласао Влади поверење, јер оно што нам непријатељско иностранство жели, то нам не може бити право. Непријатељско иностранство је потпуно свесно да оно може да гради своју бољу будућност само на развалинама наше државе а ми смо, господо, дужни да ову државу чувамо и да избегавамо све што би могло да доведе до њенога расула, а пошто то непријатељско иностранство зна, за то оно и жели и тежи да данашњу Владу, да данашњи режим и данашњи систем владавине падне, а ми желимо да данашњи систем што дуже траје и да нашој држави донесе оне плодне резултате који ми од једне поштене и честите Владе желимо.

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Реч има г. др. Анђелиновић ради личног објашњења.

Др. Будислав Гргур Анђелиновић: Господо, пошто ме је врло поштовани господин предговорник споменуо, дужност ми је да му одговорим на нека питања. Ако говоримо у принципу онда је г. предговорник имао потпуно право, јер за свакога који стоји на становишту јединства српско-хрватско-словеначког, који стоји на становишту југословенском, не постоји у принципу никакво српско-хрватско-словеначко питање у том погледу (Одобравање). Такође не постоји, и сматрам да је сувишно што је предговорник у опће о томе говорио, не постоји наравно ни за нас, ни за икога, ни за иностранство, ни за икога паметног у свету, хрватско питање у међународном смислу. Господо, то је самим фактом егзистенције наше државе и међународним уговорима демантовано. (Одобравање). Према томе сматрам, нека ми дозволи г. предговорник, да је са нашег државног и националног гледишта нетактично уопште то питање повлачити и њега уопште спомињати.

Али, господо, кад ја кажем: питање прехране у Далмацији, то је један израз који спомињем да означим да су прилике у Далмацији тешке. Кад кажем да треба решити питање духана у Јужној Србији, значи да је искрсло једно питање у вези са

привредним питањима: или да се слабо плаћа или да је ограничена производња духана. Кад кажем: хрватско питање, онда значи, да се на незгодне ствари које су наступиле у новооснованој нашој држави реагира на особит начин у крајевима у којима живе Хрвати. Ако ја кажем, да постоји хрватско питање, онда се не може о томе говорити ни са гледишта међусобних односа Срба, Хрвата и Словенаца, нити са гледишта међународног, него се каже: на постојеће стање и постојеће прилике, и политичке и административне, реагирају извесне масе у Хрватској на један особит начин, који нас обвезује да о томе говоримо и да томе тражимо лека. Ви кажете, масе не реагирају! Добро, ја сам најпомирљивији човек на свету. Добро, рецимо, не реагирају масе. Ја ћу покушати у клубу да вам докажем како реагирају масе. Али независно од тога, господо, нико паметан, а најмање г. Метикош, бивши члан Прибићевића-Радићеве коалиције, не може да порекне, да масе у оним крајевима не реагирају друкчије, него што реагирају у Србији, где је традиција, и где је идеја државе већ стотину године срасла са народом. То су, господо, чињенице и зато сам ја довикнуо: Немојмо као нојеви забијати главу у песак! И немојте тражити теоријске називе и имена, а избегавати суштину ствари. Да ли се то зове хрватско питање, загребачко питање, да ли се уопште зове питање, зовите га питањем Савске, Приморске или које хоћете бановине, али, господо, факт је да ово питање постоји и да на постојеће прилике масе у разним крајевима, према свом културном, племенском и традиционалном циљу, друкчије реагирају. У хрватским масама реагирају нажалост на један особит начин, који није увек у складу са интенцијама државне идеје. (Један глас: То је интелигенција!) Да ли је то интелигенција, да ли су то сељаци или грађанство, ја о томе нећу да детаљизирам, ја кажем то је факт, и наша је дужност да то решимо.

Завршавајући кажем и то да се не слажем са г. предговорником да би било боље да те ствари не износимо у Парламенту. Кажем на то, господо: ми можемо на разне начине да схватимо Парламент. Или је Парламент један јаван збор у коме имамо да тражимо аплауз и да говоримо оно, што одговара расположењу Скупштине или ја имам да говорим оно што је факт и чему, по мом мишљењу наравно, и Влада и Скупштина имају лека да траже. Је ли ово јавни збор, који тражи аплауз, или је ово, да тако кажем триста шест лекара који имају да траже лека боловима своје народу. И ако јесте онда ћемо тражити решење свима питањима, па звала се она питања исхране, или не знам чега, или звало се то питање такође и хрватско питање! За мене је индиферентно како ће се звати. Зовите га питањем латинице или ћирилице, мени је свеједно. Ја, господо, знам, да велики део озбиљних трезвених људи у овој држави посвећују највећу пажњу овим питањима; и Протић и Давидовић и Пашић, правили су аранжмане све до 6 јануара. Не само, да су они посвећивали највећу пажњу, већ и највећи људи нашег времена и наше државе; а ми смо за то да створимо, као што сам у начелној дебати рекао, предуслове за дефицитивну ликвидацију свих питања.

И, господо, да завршим. Казао сам, да је за мене лично то питање свршено, а надам се и за свих три стотине шест нас; тим више што је за нас свршено, можемо као објективне судије да решимо сва питања, која нам се намећу. Што се мене тиче, ја сам не само Србин; колико и Хрват, а Хрват колико и Словенац; ја сам својим разумом и развојем дошао до тога, да отворено кажем: ја сам мал не једино и искључиво Југословен (Бурно одобравање).

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Др. Палачек ради личног објашњења.

Др. Иван Палачек: Господо, ја имам само две-три речи да кажем и да констатујем, да ме је г. Др. Анђелиновић криво схватио, јер ја нисам тврдио да је недопуштено и забрањено овде у Народној скупштини, да се износи све оно, што неко има на срцу; ја сам само тврдио, да има ствари за које у општем народном интересу није опортуно да се овде изнесе. То је једно, а друго, имам да одговорим на једну инсинуацију г. Др. Анђелиновића, за коју држим, да није била умесна. Он је говорио нешто о аплаузу. Ја, господо, држим да нисам говорио тако да сам сигуран, да ћу пожњети аплауз, јер, ја сам, преузео велики одијум, изишао сам да браним ову Владу у једној тачци, где је најосетљивије. То је једно, а друго морам да истакнем и то, да упитам има ли људи и да ли човек може замислити некога који ће радије говорити за аплауз Скупштини, него за аплауз на другом једном месту и на другој једној страни!

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Господо, прелазимо, дакле, на гласање.

Извештач Ото Гавриловић прочита предлог буџета расхода Министарства унутрашњих послова.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, примила цео буџет расхода раздела VII Министарства унутрашњих послова и то од партије 370 до закључно партије 403 д.

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Прелазимо, господо, на претрес буџета Министарства војске и морнарице. Реч има Г. Министар војске и морнарице, армијски ђенерал г. Драгомир Ж. Стојановић.

(Појаву г. Министра војске и морнарице на говорничкој трибини цела Народна скупштина поздравља са бурним аплаузом и одушевљеним узвицима: Живела војска!).

Министар војске и морнарице армијски ђенерал Драгомир Ж. Стојановић: Господо посланици, на дневном је реду предлог буџета Министарства војске и морнарице за 1932/33 годину, који је после великих редукција после великих промена сведен на 2.132,293.863 динара.

Приликом дискусије о овом предлогу, ја вас, господо, молим, да имате у виду да је војска не само главни ослонац сигурности земље и њена узданица, већ и један важан чинилац у погледу просвећивања њених држављана. Велики број младих људи у њој се сваке године научи писмености, а око сто хиљада младића сваке године учи се и

васпитава у војсци не само за војничке дужности него и да буду ваљани грађани уопште. (Буран аплауз). Војска је, на тај начин постала права народна школа, која, истина, за прави циљ има војничку обуку, али која у знатној мери доприноси, и општој просвећености и културном подизању народа. (Одобравање).

Морам овде да истакнем не малу улогу коју је војска имала у изграђивању државног и народног јединства. Одмах по уједињењу рад војске био је упућен ка правом и потпуном уједињењу и југословенству. У томе циљу регрути из једних крајева упућивани су у друге крајеве, мешани међу собом по јединицама; упознавали су разне крајеве своје државе, живот и обичаје, начин привређивања и на тај начин посредно је дошло до међусобног упознавања, зближења и братимљења међу војницима разних покрајина. Имајући пред очима овај велики циљ војна управа морала је прећи преко материјалних жртава, које је овај начин упућивања регрута изазивао, као и преко других ситних и посебних интереса и жеља, јер се желело да регрути, сутрашњи браниоци Отаџбине, упознају и заволе ову, те да буду у стању да сваку њену стопу са истом љубави и жаром бране, па било то на Триглаву или на Кајмакчалану, на Драви или на Вардару, на Јадрану или на Тимоку и Брегалници. (Бурно плескање и узвици: Тако је!)

Могу истаћи да је било и многих јединица, који су сами молили да уместо у Загребу и Љубљани издрже вежбу у јужним крајевима и на тај начин да упознају те крајеве.

Још очигледнији значај је војске у рату, када цео народ постаје војска и када све државне установе имају задатак, да функције војске што више олакшају.

Не може се, према томе, двојити војска од државе ни у смислу развоја сваке од њих. Ако држава треба да је сигурна и да напредује и војска као њена врло важна установа мора бити у довољној мери јака за извршење свог задатка. Шта више тренутне незгоде у развоју државе на осталим пољима не би требало у осетној мери, да коче нормалан развој војске, јер овде што се данас пропусти често се не може доцније без штете надокнадити.

Сем тога, није ни довољно да војни буџет задржи само потребе за одржавање постојећег стања, већ треба да омогућава и развој и напредовање војске. Један годишњи буџет требало би, дакле, да садржи у себи и један одговарајући део општег плана за развој војне силе, који ће одговарати потребама земље. — Ово нарочито важи за нас, јер су ратови од 1914—1918 год. учинили толики поремећај и исцрпили све резерве материјалној спреми да су биле потребне нарочите мере и дуже време, да се у погледу буџетирања војске дође до потпуно нормалног стања и да се остваре извесне резерве у наоружању и спреми.

Држећи се тог принципа ја сам, господо, у свој првобитни предлог који сам поднео Господину Министру финансија унео све оне кредите који би нам омогућили не само нормалан живот, већ дали маха да се развијемо до потребне границе и тај је предлог изнео око две милијарде и девет стотина милиона. На први поглед изгледа, да је

ова сума велика и претерана али вас, господо, уверавам да је она била реална и да је одговарала стварним захтевима и потребама војске и морнарице и потребама одбране земље.

Међутим, господо, ми се данас налазимо у једном изузетно тешком положају, који нам је наметнула финансијска и општа привредна криза која влада у целом свету па и код нас, те је с тога и војна управа била принуђена, да предлог буџета изузетно редуцира за преко 760 милиона динара тако, да он сада претставља минимум потребан само за нормалан живот војске и морнарице.

То се, господо, најбоље увиђа ако упоредимо предлог буџета са овогодишњим буџетом када ћемо доћи до резултата да је предлог за 1932/33 годину мањи за 463,612.729 динара од овогодишњег буџета што чини 17,89%.

Ако се вратимо у назад и разгледамо војни буџет ранијих година долазимо до истог резултата, т. ј. да је овогодишњи предлог буџета мањи од свих ранијих буџета, почевши од буџетске 1925/26 године до данас.

То је, господо, најбољи доказ, да је војна управа учинила највеће напоре и поднела највеће жртве, како би и са своје стране допринела, да се државни буџет у потпуности уравниотежи, ма и по цену одлагања многобројних потреба војске и морнарице за наредне буџетске године. Мало доцније ви ћете видети шта смо све морали жртвовати да би дошли до ове предложене суме.

А сада ми допустите, господо, да извршим анализу предложених расхода у предлогу буџета: личних, материјалних и ванредних.

I

Лични расходи у главном обухватају законске припадљивости официра, војних чиновника, подофицира, каплара и редова и осталих службеника у војсци и морнарици, а као основа за прорачун ових кредита служило је бројно стање, које је у предлогу буџета изложено.

У том погледу ми имамо ову слику:

1) Број официра у предлогу буџета износи 8,367, што значи да се у односу на овогодишњи буџет појављује повећање у 692 официра, колико је у току буџетске 1931/32 године било унапређено у чин потпоручника питомаца војних школа и наредника из трупа, а делимично било примљено санитетских, судских и ветеринарских официра.

Повећање броја официра последица је потребе да се у току извесног низа година дође до оног бројног стања које је формацијом војске предвиђено и које одговара потреби земаљске одбране.

Према статистичким подацима годишњи прираштај официра износио је просечно око 580 а годишњи расход просечно 261, према чему се број официра стварно годишње повећава за 319. — Према нашој формацији нама не достаје још око 3.800 официра што значи, ако би ишли и даље овим темпом, да нам треба још 12 година да би дошли до оног стања које је формацијом предвиђено.

Старешински је кадар, господо, скелет и језгро војске, а служба је у нашој војсци тако уре-

ђена, да она свом тежином пада на официре. Ради тога морамо водити бригу, да сваке године и постепено повећавамо официрски кадар, док не дођемо до оног стања које је формацијом предвиђено и које одговара потреби земаљске одбране. И када је реч о томе ја користим ову прилику, господо, да у овом Дому изјавим, да је наш официрски и старешински кадар запојен неограниченом љубављу према Његовом Величанству Краљу и народу, (Опште, бурно и дуготрајно одобравање и плесак) и да се је посветио искључиво војсци и њеним идеалима, ради чега му одајем и моје признање и молим, да се ово повећање прими.

Бројно стање војних чиновника мање је за 9 од овогодишњег буџета.

Број подофицира који су непосредни помоћници официрима у напорној војничкој служби и чији је дух на достојној висини, мањи је од овогодишњег буџета за 950 и ако нам по формацији недостаје преко 7.500 подофицира; број каплара и редова мањи је за 13.598; број питомаца војних школа мањи је за 1.255; број службеника грађанског реда смањен је за 163.

Као што видите, господо, извршена су знатна смањења бројног стања једино у циљу да личне расходе сведемо на најмању могућу меру. Због тога смо били принуђени, да ни у овој ни у идущој години не вршимо пријем питомаца у Војну академију, а у Интендантску академију да примимо само половину од предвиђеног броја; да пријем питомаца у подофицирске школе сведемо испод половине пројектованог броја; да једну подофицирску школу укинемо; да скратимо време трајања официрских школа и да извршимо још неке корекције у самој организацији војске и морнарице.

Са овако предузетим ефикасним мерама и савршеним смањењем личног додатка на скупшћу ми смо, господо, после великог напора, најзад успели, да личне расходе у предлогу буџета смањимо, у односу на овогодишњи буџет, за пуних 45,533.425.— динара.

II

Што се тиче материјалних и ванредних расхода они су по свима гранама претрпели знатна смањења тако да су од 1,880.457 динара колико укупно износе у овогодишњем буџету сведеним на 1,462.085.153.— дакле смањених округло за 418 милиона динара.

Материјални и ванредни расходи у главном садрже кредите по економској, артиљериско-техничкој, инжињерско-техничкој и санитетској грани и кредите за ваздухопловство и морнарицу.

1) По својој величини нарочито се истичу економски трошкови, који у себи садрже набавку људске и сточне хране и осталих профијантских потреба а затим набавку одећних, логорских и гарнизонских потреба.

Величина ових кредита зависи од предвиђених ефектива војске и морнарице за дотичну буџетску годину. У томе погледу ми смо у предлогу буџета унели код војске — где се налази и тежиште ових расхода — 80.000 каплара и редова; 10.631 подофицира и музичара; 1.567 питомаца Војне и Интендантске Академије и 3.814 питомаца

подофицирских и осталих школа; укупно 96.012 људи.

Предвиђени број каплара и редова од 80.000 претставља једну велику жртву којој је војна управа принела у прилог потпуног санирања државног буџета, јер овај број не само да није довољан да задовољи све војничке обзире већ није довољан ни да све људство које је обавезно по закону да служи војску, прође кроз кадар. У овогодишњем буџету ми смо имали 95.129 каплара и редова, а сада овај број смањујем за 15.129 регрута и ако се предвиђа да ће број рекрутованих младих у 1932 години бити око 130.000

Да бих вам, господо, доказао, да је војна управа са тешким срцем пристала на ово смањење бројног стања, допустите ми да учиним једну диверзију. У буџету пређашње Краљевине Србије за 1914 годину, дакле у буџету који је рађен после Балканског рата, било је предвиђено 44.500 каплара и редова. Краљевина Југославија по пространству своје територије и броју становника стоји према ондашњој Краљевини Србији као 3 : 1, што значи да је наша нова држава три пута већа од некадашње Србије, те би овај однос требао да буде и у погледу јачине кадровског стања. Међутим, ми смо сада у односу 1,8 : 1, јер је наше кадровско стање у предлогу буџета повећано свега за 35.500 каплара и редова у односу на буџет 1914 године.

Али, Господо, потреба за потпуним санирањем државних расхода, захтевала је, да и у овоме правцу учинимо напор, како би се постигле што веће уштеде и код партија економских трошкова.

Код ових кредита биће од интереса, да напоменем још и ово: неочекивани пад цена пољопривредних и сточарских производа изазвале су потребу, да се народу помогне и на тај начин, што ће се набавка људске и сточне хране вршити непосредно од народа. У тој цели организована је набавка пшенице, зоби, јечма, сена и сламе искључиво од народа, и то: преко савеза сељачких, земљорадничких и аграрних заједница; непосредном куповином од појединих произвођача, или непосредном комисијском куповином од народа. (Аплауз). — Лиферантске набавке сведене су на минимум и то само за оне артикле које се нису могле да помире непосредном куповином од народа као што је месо и нека врста варива и зачина.

Овај начин набавака дао је најбоље резултате и за војску и за народ, па ћемо с тога овај систем задржати и у буџету 1932/33 године.

Извесни недостатци, који су при извођењу набавака у овој години уочени и стечено искуство допринеће, да се овај систем још боље изгради, прошири и поправи, како би и држава и произвођачи видели што веће користи. У тој цели у повереном ми Министарству израђен је план за будуће куповине па ћемо у споразуму са меродавним факторима и савезима сељачких, аграрних и земљорадничких задруга утачинити и детаље овог плана.

Што се тиче самог прорачуна ових кредита он је вршен са највећом пажњом и штедљивошћу, тако да ће по томе прорачуну исхрана једног војника коштати дневно 5,75 динара а једног грла

стоке 10,60 динара, разуме се под претпоставком, да цене остану које су предвиђене и са којима се рачунало. Уколико би се пак указала потреба, исхрана ће се допуњавати и побољшавати из трупне економије, и из башта које пукови у циљу боље исхране војника и ради обуке у пољопривреди, обделавају.

На крају да додам, да су кредити по економској грани, услед смањеног броја каплара и војника, пада цена и спроведене ригурозне штедне мањи од овогодишњег буџета за 226,632.207.— динара.

2) Други по реду били би кредити по Артилериско-техничкој грани. Ови су кредити, господо, намењени за убојну спремину војске, која је сада по врстама и количини знатно већа него што је то било у прошлости.

У томе циљу израђен је план по коме имамо да спремимо нашу војску, а који морамо изводити постепено према финансијској моћи наше државе. Тај план има два дела: један који се састоји у томе, да набавимо што пре најнужнију спремину, која нам је потребна за сваку евентуалност и то увек у циљу одбране наше отаџбине, а други који би нас што више еманциповоао од иностранства у погледу убојног снабдевања, стварањем и развојем војно-техничких завода и установа по овој грани.

Разумљиво је, господо, да у извођењу тога плана наилазимо на велике тешкоће, јер он захтева велике материјалне жртве, али војна управа чини велике напоре и у овоме правцу. Као резултат тих напора ми данас имамо два добро уређена и разграната завода: Артилериско-технички у Крагујевцу и Завод Обилићево, у којима се израђују извесни делови убојне спреме и у којима је запослен један знатан број наших радника. — Па ипак, господо, ми смо материјалне и ванредне кредите и по овој грани смањили за пуних 46 милиона динара.

3) Прорачун кредита по Инжињерско-техничкој грани извршен је само за оне потребе које се ни у ком случају нису могле одложити за наредне буџетске године. Све је друго елиминисано.

Кредити по овој грани обухватају у главном разне инвестиције, као што су: подизање грађевина за смештај војске и разноврсне спреме; одржавање постојећих грађевина; подизање војних објеката за саобраћај; фортификациски радови, и. т. д.

У овоме огледу прилике нису задовољавајуће. После ослобођења ми смо затекли у предатним границама наше државе само рушевине а војска се из године у годину развијала. Због тога се размештај војске и смештај спреме морао вршити и тамо где у опште по дислокацији не би требао да буде. За изградњу свих потреба по овој грани биле су потребне велике суме које су премашале милијарду, али како државни буџет није могао поднети да се овако велике суме унесу у буџет за две или три године, то је сваке буџетске године уношена по једна сума за грађење инвестиција. — Па и у предлогу буџета за 1932/33 годину била је унета сума од две стотине и нешто јаче милиона, али је из познатих разлога претр-

пела знатна смањења, тако да је на крају сведена на 57,450.000.— динара што у односу на овогодишњи редуцирани буџет представља смањење од 39,250.000.— динара. Значи да су редовни и ванредни расходи по инжињерско-техничкој грани смањени за 40,58% од овогодишњег буџета, што јасно документује, да су задржате само оне потребе без којих се апсолутно није могло бити.

Нарочиту пажњу заслужују кредити за ваздухопловство и морнарицу који нам у исто време претстављају и најосетљивију страну у предлогу буџета.

4) Ваздухопловство је, господо, најновији род војске који је још у фази изграђивања и развоја. — То се изграђивање врши по установљеном плану, са циљем да ваздухопловство потпуно достигне потребан развој и јачину, сразмерно осталим родовима војске, а према начелима савремене војне организације и да и у овоме погледу постигнемо независност од иностранства.

Издаци на авијатику морали су такође бити смањени испод износа у садашњој буџетској години за пуних тридесет милиона динара. Ово ће нас принудити да одложимо набавку извесних потреба које се за неко време могу одложити, и да тиме и економизујемо у свима правцима осигурамо ипак правилан живот и напредак ваздухопловства и у наредној буџетској години.

При том морамо водити рачуна и о нашој младој ваздухопловној индустрији. Она је не само један од битних фактора земаљске одбране већ и народне привреде, јер даје запослења радништву и растеређује пасивну страну нашег трговинског биланса. С тога Министарство војске и морнарице посвећује нарочиту пажњу домаћој ваздухопловној индустрији, те се најзад успело да се сада највећи део ваздухопловног материјала израђује у земљи: У ваздухопловном-техничком заводу у Краљеву, у фабрици аеропланских мотора у Раковици и других домаћих фабрика. Министарство ће настојати и у идућој буџетској години да и поред смањења одговарајућих кредита обезбеди у сваком случају домаћој ваздухопловној индустрији потребно запослење, подмирујући поглавито код ње све одговарајуће потребе.

Поред војног ваздухопловства, Министарству војске и морнарице стављено је у дужност старање и за цивилну авијацију. Ваздушни саобраћај узима све шири развој у целом свету, па је и наша земља дужна да му поклони потребно старање. Ми морамо испунити део који припада нашем небу у светској мрежи ваздушних путева, у толико пре, што је наша земља најприроднија веза највећег дела Европе са Истоком. У овоме циљу ми у границама наше могућности чинимо све потребно да међународни ваздушни саобраћај преко наше земље учинимо што лакшим и угоднијим. У исто време настојавамо да и домаћем друштву за ваздушни саобраћај обезбедимо потребне услове не само за опстанак већ и поступан развој и напредак. С тога, и ако нас је општа потреба за штедњом принудила, да ми у извесној мери смањимо државну субвенцију у односу на садању буџетску годину, у овом предлогу буџета вођено је рачна да се она задржи бар на износу

из прошле 1930/31 буџетске године. Можемо очекивати да ће наше домаће друштво за ваздушни саобраћај које је од свога оснивања успело својим радом да стекне поверење путничког света, успети и да обезбеди свој правилан и користан рад и у идућој буџетској години са средствима која су му овим предлогом буџета додељена.

Изузетне тешкоће у привредном и економском погледу са којима смо морали рачунати при саставу овога предлога буџета, нису нам дозволили да у наредној буџетској години укажемо спортској авијацији ону помоћ коју она заслужује, с погледом на њен велики значај за развој ваздухопловног духа у ширим слојевима нашег народа. Имамо разлога веровати међутим, да ће наш Аеро-клуб, који интензивно ради на усавршавању своје организације, ипак у идућој години успешно развијати своју корисну активност у овоме правцу, при чему ће имати и све потребне олакшице од стране Министарства војске и морнарице до граница могућности.

Уопште узевши, и поред извесних смањења у односу на овогодишње буџетске кредите, војна ће управа настати да са овим кредитима омогући нашем ваздухопловству правилан живот и успешан рад у идућој буџетској години. Целокупним својим досадањим радом наше младо ваздухопловство дало је пуно доказа најлепших врлина, да можемо рећи, да слобода и сигурност нашега неба почива на крилима и ако младим, ипак моћним и срчаним (Буран аплауз).

5) И морнарица нам такође поставља једну осетљиву страну војног буџета, јер је и она као и ваздухопловство у фази свога стварања.

После уједињења, морнарица је наследила неколико покретних и непокретних објеката, али је већина била већ дотрајала или су биле потребне темељне оправке. — Морало се дакле почети изнова и приступити формирању морнарице са свима њеним потребама. Ова се организација имала извести по једном установљеном плану и у току извесног низа година, а обзиром на финансијску моћ земље. На томе је рађено ефикасно и за ових десет година учињен је извештај напредак у свима правцима, али на овоме пољу имамо још много да радимо и треба да поднесемо још материјалних жртава, јер нисмо дошли ни до оног минимума који Морнарица треба у своме развоју да постигне. У упоређењу са осталим државама, ми смо далеко изостали од оне сразмере која би требала да постоји.

При томе треба имати у виду, да је дужина наше морске обале око 700 км., не рачунајући острва, а око 3000 км. рачунајући и обале острва и да је наш положај на Јадранском мору одређен, што јасно показује шта значи за безбедност земље да имамо довољно јаку морнарицу.

По природи саме ствари и потреби за даљим развојем морнарице у предлог су били унети сви потребни кредити, али је на крају крајева и код морнарице морала бити извршена редукција расхода, тако да њени материјални и ванредни расходи укупно износе 138,746.000.— динара што у односу на овогодишњи буџет претставља смањење округло за 45 милиона динара.

Наш је Јадран, господо, једно од најлепших добара наше Краљевине (Бурно одобравање) и ми сви имамо за дужност, да поклонимо пуну пажњу његовом обезбеђењу. Са кредитима који су предвиђени у овом предлогу и који су изузетно морали бити редуцирани, ми ћемо настати да изађемо на крај, али ако се у току буџетске године покаже неопходност за повећањем кредита, ја ћу бити принуђен, да се обратим за накнадни кредит и да ту потребу у овом Дому и образложим. (Бурна аплауз).

Најзад, да поменемо и кредите Граничне трупе који су саставни део буџета Војске и морнарице.

Гранична је трупа, господо, формирана почетком 1919 године и сматрана је као скупа установа на коју се много издаје и троши. Због таквог мишљења које је владало, гранична је трупа била укинута 1. новембра 1922. године и чување државне границе било је поверено финансијској котроли и кадровским трупима.

Требало је да се гранична трупа укине, те да се тек онда види значај њене улоге и вредност њеног рада, јер по њеном укидању завладало је тако стање на границама државе а нарочито Јужне Србије, да није протекло ни пет месеци по њеном расформирању па је Министарски савет донео решење да се гранична трупа поново формира, састава од 5 подотсека и 30 чета.

Од поновног свог формирања са овим формацијским саставом и са јачином од 2.880 људи, гранична се је трупа постепено развијала према буџетским моћима и политичким приликама на граници док у 1931 години није достигла формацијски састав од 15 подотсека и 67 граничних чета у укупној јачини 6.490 официра, подофицира, каплара и редова.

Али граничној трупи и по њеном поновном формирању буџетска средства нису дозвољавала, да се развије до своје пуне јачине, која би одговарала дужини граничног фронта и тежини задатка, што доказује и чињеница да бројно стање предвиђено у предлогу буџета за 1932/33 годину износи 7362 подофицира, каплара и редова, од којих су 1.000 кадровца, док је по формацији војске у мирно доба предвиђено знатно веће бројно стање.

По кредитима граничне трупе постигнута је укупна уштеда од 23,738.995.— динара, од које суме иде на личне 23,367.795, а на материјалне 371.200.— динара, али се даље од овога није могло ићи а да се не доведе у питање њена способност за извршење датог јој задатка и оправданост трошкова који се уопште због ње подносе.

* * *

А сада ми, господо, допустите само још једну напомену:

У току дискусије у Финансијском одбору пао је предлог, да се по могућству рок службе у сталном кадру смањи, нарочито код ваздухопловства. Стојковић

Да би Народна скупштина и по овоме питању имала једно пречишћено гледиште, мени је част да пружим следеће податке:

Првим Законом о устројству војске и морнарице у нашој новој држави, који је донесен 1923

године, скраћен је рок службе у сталном кадру. Раније је рок службе био за артилерију и коњицу две године, а за пешадију и остале родове војске 18 месеци. Тим законом рок је сведен на 18 месеци за све родове војске, па дакле и за артилерију и коњицу.

Рок службе од две године прописан је само за ваздухопловство и морнарицу и то: у ваздухопловству 24 месеца, а за успособљене пилоте 12 месеци; у морнарици као пун рок 24 месеца, а за успособљене пилоте поморског ваздухопловства 12 месеци.

Осим тога, уведен је за све родове војске и за морнарицу скраћени рок од 9 месеци: за првенце у породицама, за оне који имају два претходна задругара са одслуженим пуним роком, за самохране (самце) и за ђаке. Овим скраћеним роком од 9 месеци користе се око 40% војника.

Према томе, средњи рок службе у сталном кадру јесте:

За родове војске, осим ваздухопловства — 15 месеци;

За ваздухопловство — 23 месеца и 8 дана; и

За целу војску и морнарицу — око 15 месеца и 1 дан, не рачунајући овде и одсуство на које сваки војник по закону има право.

Према овоме ми смо сами већ толико скратили рокове службе, да се даље апсолутно не може ићи, а да нам војници не остану необучени сасвим. После тога, за скраћивање рокова, треба учинити пуно претходних припрема, што ми сада нисмо у могућности да урадимо. Тако на пример: треба знатно повећати старешински кадар; треба подићи још касарни, стрелишта, мањежа, егзерциршта и других инсталација; треба знатно повећати писменост у народу; треба увести обавезна војна вежбања за младиће пре ступања у стални кадар итд. Сем тога један исти рок не може се установити и зато што је обука у редовима војске различита по обиму и сложености, те захтева и различне рокове, и што је код нас обавеза службе у кадру заснована на имовном и задружном стању, па, пошто је то стање различито, морају бити и рокови различити.

Приликом претреса Финансијског закона и буџета у Финансијском одбору извесна господа посланици учинили су предлог да се путем Финансијског закона унесе измена у Закон о устројству војске и морнарице, те да се деоба задруге може доказивати уверењем општине.

Господо, питање законске важности извршене деобе правне је природе, јер је у вези са правним и материјалним последицама, те војне власти примају све оне начине, које признају судске, управне и финансијске власти у земљи.

Код задруга које немају имање, дакле које немају шта да деле, довољно је уверење општине да дотични одвојено живи и да немају везе са задругом (чл. 53 закона).

Ово питање од стране Министарства узето је у проучавање у 1930 години, па су по овој ствари консултована заинтересована Министарства: правде, унутрашњих послова и финансија и на основи њихових мишљења издато је наређење под Ђ.Бр. 23601 од 1 априла 1930 године, по коме се као законити докази извршене деобе сматрају, поред

извршних пресуда изабраног суда, судских и грунтовних пресуда и све споразумне и потајне деобе, које се докажу одвојеним плаћањем пореза подељених странака, ако о томе постоји ма какав писмени траг код полициске власти, код општине или код пореских управа.

Даље се у овоме погледу није могло ићи, јер да неко одвојено плаћа порезу, мора одлука за то почивати на извесној позитивној основи.

Вољан сам да ово питање узмем поново у оцену и да у овоме погледу учиним све што буде било могуће. (Буран аплауз).

На завршетку овог мог експозеа сматрам за потребно да истакнем да и ако су кредити за војску и морнарицу сведени далеко испод онога што би било потребно за њено издржавање, опрему и готовост те да са успехом одговори својим задацима и надама које се на њу полажу, ипак вас могу уверити, господо народни посланици, да ће војска и морнарица мушки издржати ова искушења (Велики аплауз) и да ће бити предузете све мере да се незгодне последице овог смањења кредита ублаже и отклоне.

Ја сам тврдо убеђен да ће војска и морнарица у будуће бити увек на висини позива и да ће часно и са највећом љубављу и пожртвовањем испунити све дужности које од ње Њ. Величанство Краљ и отаџбина очекују. (Буран аплауз).

У то име ја вас молим, господо народни посланици, да предлог буџета Министарства војске и морнарице у целини примите а ја вас уверавам да ће војска и морнарица оправдати поверење које јој указујете и да ће са пуно части и славе испунити задатке који су јој поверени. (Буран аплауз и узвици: Да примимо овај буџет пер акламсионе).

Потпретседник Др. Авдо Хасанбеговић: Господо посланици, са вашим одобрењем ја бих ову данашњу седницу закључио и сазвао следећу за сутра у 9 часова са дневним редом: Наставак претреса буџета Министарства војске и морнарице, буџет Министарства грађевина, буџет Министарства саобраћаја и буџет Министарства пољопривреде. Пристајете ли на то? (Пристајемо).

Седница је закључена у 13 часова.